

ПЕТРОНИЙ ГОЩАВКА У ТРИМАЛХИОН

Превод от латински: Гаврил Кацаров, Борис Геров, 1956

chitanka.info

(Авантуристите Аскилт и Енколпий, когото придружава любимецът му Гитон, отиват на угощение у Трималхион. Следното разказва Енколпий.)

27. Ето ненадейно виждаме плешив старец, облечен в червена туника, който играе на топка сред къдрокоси момчета. Не толкоз момчетата бяха привлекли нашия поглед, при всичко че го заслужаваха, колкото самият домакин, който по пантофи се упражняваше в хвърляне на зелени топки. Щом някоя от тях паднеше на земята, той не я улавяше вече, но един роб държеше пълен с топки мех и подаваше на играчите. Забелязахме и други необикновени неща. Двама евнуси стояха на другата страна на кръга. Единият от тях държеше сребърно нощно гърне, а другият броеше топките, и то не тия, които хвърчаха между ръцете на играчите, но тия, коитопадаха на земята. Додето се чудехме на тоя разкош, притече се Менелай^[1] и каза: „Този е, у когото ще обядвате. Ето, виждате вече началото на пира.“ Менелай не беше още издумал и Трималхион цъкна с пръсти. При тоя знак евнухът му подложи гърнето, а той си продължаваше играта. Когато си изпразни мехура, поискава вода за ръцете и изтри едва наквасените пръсти в косата на едно момче.

28. Щеше да ми отнеме много време да отбележа всичко подробно. Влязохме и ние в банята и щом като се сгорещихме и изпотихме, излязохме да се полеем със студена вода. Вече изтриваха Трималхион, който беше намазан с благовонно масло; и то не с платнени кърпи, но с фланели от най-мека вълна. Между това трима ятралипти^[2] пиеха пред очите му фалернско^[3] вино и докато, карайки се, разливаха повечето от виното, Трималхион казваше, че те пият за негово здраве. След това го увиха в ален мъхната завивка, поставиха го на носилката, а пред него тръгнаха четирима бързоходци, украсени с фалери^[4]. Също в един фтьойл возеха неговия любимец, възстаричко момче с гуреливи очи, по-грозно и от господаря си. Когато пък понесоха Трималхион, до главата му пристъпи музикант със съвсем къса флейта и свири през целия път, като че ли тайно му шепнеше нещо на ухото.

Следваме го и ние, преизпълнени от удивление, и стигаме с Агамемнон до вратата, на чиято рамка беше прикована обява със следното съдържание: „Който роб излезе без господарско пълномощие, ще получи сто удара.“ При самия вход стоеше вратарят, облечен в зелено, опасан с вишнев пояс, и чистеше грах в сребърна табличка. Над вратата висеше златна клетка, в която шарена сврака поздравяваше влизашите.

29. Впрочем, докато се удивлявах на всичко това, насмалко щях да падна по гръб и да си счупя краката: наляво от входа, именно близо до стаичката на вратаря, беше изписано на стената голямо куче, завързано с верига, и над него стоеше надпис с главни букви: „Пази се от кучето!“ Другарите ми се изсмяха, а пък аз, като дойдох на себе си, не престанах да разглеждам внимателно цялата стена. Беше нарисуван пазар на роби с надписите на шиите им. Виждаше се и самият Трималхион, още дългокосо момче, с жезъл^[5] в ръка да пристига в Рим, воден от Минерва^[6]; после как се научил да смята и станал касиер^[7] — всичко това грижливият живописец бе изрисувал точно с обяснителни надписи. На края на колонадата Меркурий бе го вдигнал за брадата и го водеше към висока трибуна. Насреща му стоеше Фортуна^[8], снабдена с препълнен рог, и трите Парки, които предяха златна нишка. В колонадата забелязах и тълпа скороходци, които се упражняваха с треньора си. Освен това видях в къта голям шкаф, в чиято едикула^[9] стояха сребърни лари^[10], мраморна статуя на Венера и доста голяма златна кутия, в която, както казваха, се пазела първата брада на домакина.^[11] Попитах пазителя на атриума^[12] какво представляват картините в средата. Той ми отговори: „Илиадата“ и „Одисеята“ и гладиаторските игри на Ленат.“ Не ми беше възможно да разгледам всичкото това богатство...

30. Бяхме достигнали вече до трапезарията, в предната част на която управителят^[14] приемаше сметки. Но онова, което особено ме учуди, бяха прикрепените върху рамката на вратата на трапезарията спончета пръчки със секири, долният край на които завършваше като

бронзов нос на кораб и носеше следния надпис: „На Гай Помпей Трималхион, августов севир^[15], от касиера му Кинам“, Със същия надпис висеше от тавана и лампа с два фитила; от двете страни на вратата бяха заковани също две дълчици, на едната от които имаше написана, доколкото помня, следното: „На 30 и 31 декември нашият господар Гай обядва вън.“ На другата беше нарисуван пътят на луната и образите на седемте планети; също бяха означени и благоприятните и неблагоприятните дни на годината с разноцветни топчици.

Наситени от всички тия прелести, когато искахме вече да влезем в трапезарията, един роб, поставен нарочно за това, извика: „С десния крак!“ Несъмнено малко се посмутихме от страх да не прекрачи някой от нас прага не според заповедта. Но едва-що бяхме изнесли напред всички едновременно десния си крак, пред нозете ми се просна съвсем гол роб и почна да се моли да го спасим от наказание. Престъплението, заради което искали да го накажат, не било голямо. Откраднали му в банята дрехите на касиера, които стрували едва десет сестерции^[16]. Дръпнахме назад, десния си крак и помолихме касиера, който броеше в атриума златни монети, да прости наказанието на роба. Той повдигна гордо глава и каза: „Не ме ядосва толкова загубата, колкото небрежността на тоя негодник роб. Изгуби ми обедните дрехи, които ми подари един мой клиент за рождения ми ден — чист тирийски пурпур, но вече прани веднаж. Но какво? Прощавам му заради вас.“

31. Крайно задължен за тая толкова голяма милост, когато влязохме в трапезарията, ето, притече се насреща ни оня същият роб, за когото молихме прошка, и за наше учудване от благодарност за човешината ни ни обсипа с безброй целувки. „Да, каза той, скоро ще узнаете кому сте направили добро. Господарското вино е признателността на виночерпецата.“

Най-после се настанихме на трапезата и Александрийски роби ни поляха на ръцете снежна вода. След тях идеха други, които коленичиха при краката ни и с голяма грижливост ни очистиха зажулеците на ноктите. Дори и е това тъй досадно занятие те не мълчаха, но го съпровождаха с песен. Поисках да узная дали всички от прислугата пеят и затова пожелах да пия. Един много услужлив роб ми отговори с

не по-малко писклива мелодия, също така и всеки друг, от когото поисквашме нещо. Човек би помислил, че се намира пред хор на пантомима, а не в трапезарията на господарска къща.

Поднесоха ни твърде фин ордьовър, тъй като всички се бяха вече настанили освен самия Трималхион, за когото според една нова мода беше запазено първото място. На подноса стоеше направено от коринтски бронз магаре с дисаги, в които имаше от едната страна бели, а от другата — черни маслини. Отгоре над магарето имаше две блюда, които образуваха свод. По ръба им беше изрязано името на Трималхион и тежестта на среброто им. На мостчета, споени от едното до другото блюдо, висяха печени реавки^[17], посипани с мед и маково семе. Освен това върху малка сребърна скара бяха сложени горещи наденици и под тях — сирийски сливи и нарови семки.

32. Вкусвахме вече от тия деликатеси, когато внесоха Трималхион под звуците на музика и го положиха сред малки възглавнички. Не можахме да сдържим смеха си при тая гледка. Гладко обръснатата му глава се беше подала из алената дреха. Около шията си, която беше омотана в дрехата, бе турил още една кърпа с широк червен кенар и ресни, които висяха от едната и от другата страна. На малкия пръст на лявата си ръка носеше голям леко позлатен пръстен, а на крайната става на следващия пръст имаше един по-малък, както ми изглеждаше, чисто златен пръстен, който обаче беше обсипан като че ли с железни звездички.^[18] И за да покаже, че има и други скъпоценности, заголи си дясната ръка, която бе украсена със златна гравюра и с халка от слонова кост, скачена с лъскава плочка.

33. След това, като си очисти зъбите със сребърно перо, каза: „Приятели, не ми се искаше още да дойда на трапезата, но за да не ви задържам повече с отсъствието си, отказах се от това си удоволствие. Ще ми позволите обаче да си довърша играта.“ След него вървеше роб с дъски от теребиново дърво и кубчета от кристал. При това забелязах нещо много фино: вместо черни и бели пулове имаше сребърни и златни денари^[19]. А докато той през време на играта изчерпи своя репертоар от всевъзможни плоски шаги и ние все още ядяхме

ордьовъра, поднесоха ни табла с кошница, в която имаше дървена кокошка с разперени крила като квачка. Приближиха се веднага двама роби и под звуците на музиката започнаха да претърсват сламата и раздадоха на гостите пауновите яйца, които намериха в нея. Трималхион обърна погледа си към тая сцена и каза: „Приятели, аз поръчах да насадят кокошката на паунови яйца. Боя се, бога ми, да не са вече размътени. Но нека опитаме дали още могат да се сърбат.“ Дадоха ни лъжици, които не бяха по-леки от половин фунт^[20]. С тях разчупихме приготвените от тесто яйца. Насмалко щях да изхвърля моя дял, защото ми се виждаше вътре нещо като пиле. Но когато чух един от постоянните гости да казва: „Тук трябва да има нещо добро“, опипах черупката с пръсти и намерих един много тъст бекас, увит в яичен жълтък с пипер.

34. Вече Трималхион, който беше прекратил играта, бе поискал да му дадат от всичко и с висок глас бе ни поканил, ако някой от нас иска да вземе повторно медовина^[21], когато изведенъж музиката даде знак и подносите от ордьовъра бърже бяха вдигнати от пеещ хор. Но в бъркотията едно блюдо падна случайно на земята и един роб го вдигна. Когато Трималхион забеляза това, заповяда да ударят на роба плесница и да хвърлят пак блюдото. После дойде роб от отдела за покъщнината^[22] и измете среброто заедно с другата смет. Веднага след това влязоха двама къдрокоси етиопци с малки мехове, подобни на тия, с които посипват пяськ в амфитеатъра, и ни поляха вино на ръцете, защото вода никой не ни поднесе.

Когато похвалихме домакина заради тоя разкош, той каза: „Марс обича равенството. Затова заръчах да се постави пред всекиго отделна маса. При това и вонящите роби ще ни причиняват по-малко задух с навалицата си.“

В същия миг донесоха стъклени амфори, запечатани грижливо с гипс. На гърлата им бяха залепени етикети с надпис: „Стогодишно фалернско вино от годината на Опимий“^[23]. Докато четяхме тия надписи, Трималхион плесна ръце и каза: „Уви, виното, значи, живее по-дълго от бедния човек! Затова нека си попийнем здравата! Виното е животът. Поднасям ви чисто Опимиево вино. Вчерашното не бе тъй добро, при все че обядваха у мене много по-отбрани хора.“ И тъй,

додето пиехме и изказвахме най-подробно учудването си от тоя разкош, един роб донесе сребърен скелет, който бе тъй пригоден, че ставите и разхлабените му прешлени се извиваха на вси страни. Като го хвърли два-три пъти на масата и подвижните му стави образуваха няколко фигури, Трималхион каза:

*Уви, нещастни ний, човек е жалко нищо.
Така ще бъдем вси, щом Адът ни погълне.
Затуй нека да се веселим, докато сме здрави.*

35. След тая надгробна реч внесоха една гозба, съвсем не така голяма, както очаквахме, обаче нейната необикновеност привлече погледите на всички ни. Един овален поднос съдържаше дванадесетте небесни знака, разположени в кръг. Над всеки знак готвачът бе поставил по едно подходно и съответно ястие: над овена — нахут, над бика — къс говеждо месо, над близнациите — бъбреци и мъдета, над рака — венец, над лъва — африкански смокини, над девицата — матка от неопрасвала се свиня, над везните — едни теглилки, в едното блюдо на които имаше пита със сирене, а в другото — млин, над скорпиона — морска риба, над стрелеца — оклопета^[24], над козирога — морски рак, над водолея — гъска, над рибите — две червеноперки. В средата пък имаше чим, изрязан заедно с тревата, върху който бе поставена медена пита. Един египетски роб разнасяше наоколо хляб в сребърна подница...^[25]

... И сам изпя с отвратителен глас една песен из мима „Търговецът на лозерпиций“^[26]. Когато ние, малко недоволни, пристъпихме към тия прости ястия, Трималхион каза: „Предлагам да почнем обеда. Такъв е законът му.“^[27]

36. След тия думи, танцуващи под звуците на оркестъра, четириима слуги се завтекоха и отнесоха горната част на подноса. Отдолу се показаха (разбира се, в друг поднос) тъсти пилета, свинско

виме и в средата заек, нагизден с криле, та изглеждаше като Пегас^[28]. В краищата на подноса забелязахме и четири фигури на Марсиас^[29] с малки мехове на рамо, от които течеше рибен сос с пипер върху рибите, които плуваха като в басейн. Всички изръкопляскахме, като прислугата започна първа, и усмихнати се нахвърлихме върху тия отбрани деликатеси.

Трималхион, не по-малко зарадван от успеха на сюрприза си, извика: „Карпе!“ Тозчас пристъпи разрезвачът и под такта на музиката наряза яденето с такива ритмични жестове, че бихме повярвали, че гладиатор се сражава от колесница под звуците на воден орган^[30]. Въпреки това Трималхион непрестанно повтаряше с провлечен глас: „Карпе, Карпе!“ Понеже подозирах, че в тая толкоз пъти повтаряна дума ще да се крие някоя остроумица, пресрамих се и попитах легналия над мене гост. А той, понеже често бе виждал подобни сцени, отговори: „Виждаш ли оногова, който разрязва яденето. Името му е Карп. И тъй, колчем каже «Карпе», със същата дума го вика и му заповядва^[31].“

37. Не можах вече да взема нито залък, но обърнат към съседа си, за да науча колкото се може повече, започнах отдалеч и го запитах коя е оная жена, която постоянно тича нагоре-надолу. „Жената на Трималхион, ми отвърна той, назва се Фортуната. Пари мери с шиник. А пък скоро, много скоро каква беше? Да ме извини твоя милост, не би приел късче хляб от ръката й. Сега, бог знае защо и как, се въздигна до небето и е дясна ръка на Трималхион. С една дума, ако му каже посред бял ден, че е нощ, ще й повярва. Той сам не знае колко притежава: толкова е богат! Но тая вълчица^[32] вижда всичко, дори и това, което не предполагаш. Пестелива, трезва, главата й сече, струва си парите! Но езикът й е лош. Сврака домашарка! Когото обича, обича; когото мрази, мрази. А земите на самия Трималхион се простират толкова далече, колкото летят ястребите, и има пари на парите. А пък робите му! Охoo! Не вярвам десетата част от тях да познават господаря си. С една дума, може да вика в миша дупка всекиго от тия разгщени младежи^[33].

38. И вярвай ми, той не купува нищо. Всичко му се ражда у дома: вълна, лимони, пипер. От пиле мляко да подириш, ще намериш у него. Накъсо, вълната, която произвеждаше, не му се виждаше достатъчно фина. Какво направи? Докара си овни от Тарент и ги пусна в стадото си, за да подобри расата. А за да добива атически мед у дома си, поръча си пчели от Атина; същевременно и тукашните ще се подобрят чрез гръцките. Ето на, напоследък пък писа да му пратят гъбено семе от Индия. Колкото за мулетата му, няма нито едно, което да не произхожда от диво магаре. Виждаш ли всички тия възглавници? До една са напълнени с пурпурна или алена вълна. Всичко може да има, каквото му пожелае сърце. Пък и другите му гости — освободени роби — не са за презиране. Доста са тъсти. Виж онзи, който лежи последен на последния диван. Днес си има свои осемстотин хиляди^[34]. Почна с нищо. Доскоро носеше на гърба си дърва. Но, както казват — аз не зная нищо, чул съм да приказват, — откраднал шапчето на таласъм и намерил имане.^[35] Никому не завиждам, ако му е дал бог нещо. Но бузата му гори още от плесницата^[36] и той не си желае злото. Неотдавна залепи обявление със следния надпис: «От 1 юли наемното жилище на Гай Помпей Диоген се дава под наем, понеже сам той си купи къща.» А пък оня там, дето лежи на мястото на освободен роб, колко добро състояние имаше! Не го одумвам. Едно време имаше милион, но му се разклатиха краката. Вярвам, че е заложил и косите на главата си. Но сам не е виноват, ей богу! По-добър човек от него няма. Ала тия обесници, освободените роби, те дръпнаха всичко към себе си! Знай добре; орташкото гърне не завира^[37] и щом някому работите тръгнат назад, приятелите му дим да ги няма. И какъв приличен занаят упражняваше, дето го виждаш на тоя хал! Беше предприемач на погребения. Обядваше като цар: панирани глигани, сладки, птици, готовачи, сладкари. Под масата се проливаше повече вино, отколкото има някой в избата си. Не човек, а принц от приказка! Когато му тръгна надире и се боеше, че заемодавците му ще почнат да го мислят несъстоятелен, обяви публичен търг по следния начин: «Гай Юлий Прокул ще извади на публичен търг излишните си вещи.»“

39. Тия тъй сладки приказки прекъсна Трималхион. Блюдата бяха вече вдигнати и гостите весело бяха почнали да пият вино и водят общ

разговор. Облегнат на лакътя си, той каза: „Това вино вие сами трябва да усладите. Рибите трябва да плуват. Моля, мислите ли, че съм доволен от ястието, което видяхте върху капака на подноса?

Така ли ви е познат Одисей. [38]

Е, какво мислите? И когато обядваме, трябва да познаваме литературата. Да почиват в мир костите на някогашния ми господар, който ме направи човек между човеците. Защото на мене не може да ми се покаже нищо ново, както поднесеното ви вече доказателство. Това небе, дето живеят дванадесетте божества, се превръща в също толкова фигури и скоро то става Овен. И тъй, който се роди под този знак, има много добитък, много вълна, освен това твърда глава, безсръмно чело, оствър рог. Под този знак се раждат повечето педанти и извъртвачи.“ Похвалихме остроумието на нашия астролог, а той продължи: „След това цялото небе става Бик. Затова тогава се раждат такива, които хвърлят къч, и воловари, и хора, които сами си изкарват хляба. Под знака на Близнаките се раждат двойка коне, волове, мъдата и такива, които намазват и двете стени^[39]. Под Рака съм роден аз. Затова стоя на много крака и притежавам много и по сухо, и по море. Ракът именно приляга еднакво добре и към едното, и към другото. Ето защо вече от дълго време нищо не съм слагал върху него, за да не потискам звездата си. Под Лъва се раждат лакомците и властниците. Под Девицата — жените, избягалите роби и окованите във вериги. Под Везните — месари, търговци на парфюми и такива, които продават през размерване. Под Скорпиона — отровителите и убийците. Под Стрелеца — кривогледите, които гледат към зелето, пък задигат сланината.^[40] Под Козирога — нещастници, на които от беди израстват рога. Под Водолея — кръчмари и кратуни. Под Рибите — готвачи и ретори.^[41] Така се върти колелото като воденица и докарва постоянно никакво зло, като се раждат хора или умират. Колкото пък за чима, който виждате по средата, и за медената пита върху него, знайте, че нищо не правя без смисъл: земята, нашата майка, се намира в средата кръгла като яйце и също като медена пита съдържа всичко добро.“

40. „Браво“ — викаме всинца и се кълнем с вдигнати към тавана ръце, че нито Хипарх, нито Арат^[42] могат да се сравняват с него. След това влязоха слуги и постлаха пред диваните килими, по които бяха изписани мрежи, ловни в засада с ловджийски копия и пяло ловно снаряжение. Не знаехме още накъде да насочим нашите предположения, когато извън трапезарията се вдигна голям вик и ето втурнаха се лаконски кучета и почнаха да тичат дори и около масите. След това внесоха табла, на която бе положен глиган от първа величина, и то с плъстена шапка на главата. От зъбите му висяха кошнички, изплетени, от палмови вейки. Едната бе пълна с пресни фурми, другата — със сухи. Около него малки прасета, изпечени от банично тесто, като че ли се готоваха да бозаят и показваха, че животното е женско. Те бяха предназначени за домашен подарък на гостите. За да нареже глигана, дойде не онзи Карп, който разряза пилетата, но един едър брадат мъж с връзки на краката, облечен в къса кабаница. Той измъкна ловджийски нож и удари силно глигана в хълбока. От раната изхвръкнаха дроздове. Птицеловци с наклеени прътове стояха готови и веднага изловиха дроздовете, които хвърчаха из залата. Трималхион заповяда да дадат всекому по една птица и каза: „Вижте също какви великолепни жъльди е яла тази дива свиня.“ Тозчас се приближиха роби до кошничките, които висяха от зъбите на глигана, и разпределиха по равно между гостите пресните и сухите фурми.

41. Между това в тихото си кътче аз не малко размишлявах защо глиганът бе внесен с плъстена шапка като освободен роб. След като прекарах през ума си всички най-безумни предположения, реших се да попитам моя сведущ съсед за това, което ме измъчваше. „И това може, отвърна той, да ти разясни твоят покорен слуга, понеже не е гатанка, а нещо явно. Тоя глиган вчера беше предназначен за главно блюдо, но гостите се отказаха от него. Затова днес той се връща на обеда като освободен роб.“^[43] Укорих се за недосетливостта си и не питах вече за нищо, за да не помислят, че никога не съм обядвал с прилични хора.

Докато говорехме това, един хубав млад роб, увенчан с лозови и бършлянови листа, който подражаваше Бакх ту като Бромий, ту като

Лией, ту като Евхий^[44], поднесе грозде в кошничка и изпя на много висок глас няколко стихотворения, съчинени от господаря му. При тоя писклив звук Трималхион се обърна и каза: „Дионисе, бъди свободен.“^[45] Младият роб свали шапката от глигана и я тури на главата си. Тогава Трималхион добави: „Вие не ще откажете, че имам свободен баща.“^[46] Похвалихме духовитостта на Трималхион и, естествено, нацелувахме момчето, което обикаляше масите.

След това блюдо Трималхион стана да иде повън. Освободени от присъствието на нашия тиран, опитахме се да поведем общ разговор между гостите. И така пръв Дама, като поискава по-голяма чаша, каза: „Денят се не вижда. Докато се обърнеш, мръква се. Затова най-добре е да идеш в трапезарията направо от леглото. А пък хубав студ беше! Банята едва ме стопли. Но топлото питие е като кожух. Видях дъното на каната и съвсем съм пиян. Виното ми се качи в мозъка.“

42. Тук го прекъсна Селевк: „Аз, каза той, не се къпя всеки ден. Банята е като тепавица, водата има зъби и ежедневно топи нашето сърце. Но като му дръпна едно гърне медовина, м... му на студа. Впрочем не можах да ида на баня. Бях на погребение. Прекрасният мъж, добрият Хрисант предаде богу дух. Скоро, много скоро ме срещна. Струва ми се, че още говоря с него. Уви, уви! Ходим като мехове, пълни с въздух. Не струваме ни колкото мухи. Те имат поне донякъде сила. Ние не сме нищо друго освен водни мехури. И какво щеше да стане, ако той не бе пазил диета! Пет дни не турна в уста ни капка вода, ни троха хляб и все пак отиде там, където ще идем всички. Лекарите му видяха работата, или не, така му било писано. Лекарят не е друго освен утеша на сърцето. Но погребението му беше прилично: погребални носилки, хубави покривки. Добре бе и оплакан: беше освободил неколцина, само че жена му не го оплакваше искрено. А какво щеше да бъде, ако не бе я гледал тъй добре? Но жените, една като друга, същински ястреми. Никой не трябва да им прави добро. Все едно, че го хвърляш в калта. Но старата любов е неизперима като рак.“

43. Той стана досаден и Филерос извика: „Да мислим за живите! Онзи си получи каквото му сепадаше. Прилично живя, прилично

умря. За какво има да се оплаква? Почна с ас^[47] и беше готов да вдигне четвърт ас със зъби от лайната. И така порасте, колкото порасте, бърже като медена пита. Вярвам, бога ми, че е оставил чисти 100 000 сестерции, и всичко в сухи пари. Но за да кажа истината, понеже, както казват, съм ял кучешки език^[48], имаше твърда зурла, лош език, същинска кавга, не човек! Брат му беше отличен мъж, приятел на приятеля си, ръката му бе пълна и трапезата му — добре подредена. Отначало нямаше щастие, но първият гроздобер го изправи на крака. Продаде си виното за колкото искаше. А най-много се оправи с това, че получи наследство, от което задигна повече, отколкото му беше завещано. И оня дръвник, понеже беше сърдит на брата си, завеща имота си на не знам чий си син. Свой eigenen не храни, тежко му, който го няма. Но имаше роби, които слушаше като оракули. Те унищожиха брата му в неговите очи. Никога не постъпва добре тоя, който се бърже доверява, а най-вече един търговец. Истина е обаче, че добре се порадва на живота си. Дадено е комуто е дадено, а не комуто е обречено. Истинско дете на щастието! В ръката му оловото ставаше злато. Лесно е, когато всичко върви от само себе си. А колко години мислиш, че занесе със себе, си? Седемдесет и отгоре. Но беше твърд като от рог, не усещаше старостта и още с черна коса като гарван. Познавам го отдавна, отдавна. И все още налиташе. Вярвам, бога ми, не е простиш в къщи и на кучетата. Напротив, гонеше също и момчетата. Човек, сръчен във всичко. Не го укорявам. Това само занесе в гроба си.“

44. Това каза Филерос, Ганимед пък — следното: „Разказваш ни работи, които не се отнасят нито до небето, нито до земята. А пък никой не пита в каква сме неволя поради скъпотията на житото. Не можах, бога ми, да намеря днес залък хляб. И както сушата продължава! Ето вече гладуваме от година насам. Дявол да вземе едилите^[49], които ядат с хлебарите от една паница. «Запази ме и аз ще те запазя.»^[50] Затова народът тегли. За големите акули всеки ден е празник. Хе, де да имаме ония лъвове, които заварих тук, когато дойдох най-напред от Азия! Това беше живот. Ако сицилийското първокачествено брашно не даваше добър хляб, те набиваха така тия караконджовци, като че ли сам Юпитер изсипваше гнева си над тях.

Още помня Сафиний. Живееше тогава при старата арка. Аз бях още момче. Не бе човек, а чист пипер! Където стъпваше, изгаряше земята. Искрен, сигурен приятел на приятелите си. С него би могъл свободно да играеш мора^[51] в тъмнината. В курията пък как ги чешеше! И говореше не празни приказки, но винаги направо. Когато говореше на форума, гласът му растеше като из тръба. Никога не се потеше, нито плюеше. Мисля, че имаше нещо азианско^[52]. И как вежливо отговаряше на поздравленията, наричаше всекиго по име, като че ли бе един от нас! Заради това тогава житото беше по-евтино и от ряпа. Един хляб, купен за ас, не можеха да го изядат двама души. А сега окото на вол е по-голямо. Ах, от ден на ден по-лошо! Градът ни върви назад като рак. Но защо имаме едил, който не струва три смокини — човек, който предпочита аса пред живота ни? И тъй радва се потайно у дома си, получава всекидневно повече пари, отколкото притежава някой в имоти. Зная много добре от кого получи хиляда златни денара^[53]. Но ако бяхме мъже, нямаше да се усеща тъй добре. Сега нашите граждани у дома си са лъвове, а вънка — лисици. Колкото за мене, изядох си и парцалите от гърба и ако тая скъпотия не престане, ще трябва да си продам и колибите. Какво ще стане, ако нито боговете, нито хората не се смилят над тоя град? Да не видя добро от децата си, ако не съм убеден, че всичко това иде от боговете. Никой не вярва вече, че небето е небе, никой не пости, никой се не бои от Юпитер, но всинца си броят парите със затворени очи. По-рано, когато биваше суша, жените боси, с дълга дреха, с разпусната коса и чисто сърце отиваха на хълма и просеха дъжд от Юпитер. И веднага рукваше като из ведро, тогава или никога. И мокри като мишки, всички се смееха. И тъй за нас боговете имат подагра^[54], защото не сме праведни. Полята лежат необработени...“

45. „Моля те, каза Ехион, фабрикант на покривки от парциали, не говори тъй лошо. «Ту тъй, ту инак» — казал селянинът. Бил си загубил шарено прасе. Каквото не е днес, ще бъде утре. Така върви животът. Бога ми, не би могъл да намериш по-добро отечество, ако хората му бяха умни. Сега не му върви добре, па не само нему. Не трябва да сме придирчиви, навсякъде едно слънце грее. Ако идеш на друго място, ще кажеш, че тук прасетата се разхождат опечени. Ето на, наскоро ще

имаме отлични гладиаторски игри, пели три дни на празнините. И то не професионални гладиатори, но твърде много освободени роби^[55]. Нашият Тит е смелчага и разпалена глава. Ще бъде така или иначе, но все ще бъде нещо хубаво. Аз съм му близък, не върши нищо наполовина. Ще даде най-добри мечове, не ще има бягство, ще ги заколят посред арената^[56], за да види пелият амфитеатър. И има отгде. Наследи тридесет милиона. Баща му умря. Да похарчи 400 000 кесията му няма да сети и името му ще се споменува навеки. Има вече неколцина: една жена, която ще се сражава на колесница, и касиера на Гликон, който бил уловен, когато забавлявал господарката си. Ще видиш как се карат в публиката ревнивите и влюбените. А пък Гликон, той негодник, дето предаде касиера си на дивите зверове! Това ще рече да се самоопозориш. Каква вина има робът, който бил принуден да извърши това? По-скоро оная пачавра заслужаваше да бъде вързана на рогата на бик. Но който не може да бие магарето, удря самара. Как можеше Гликон да вярва, че плевелът на Хермоген^[57] ще излезе стока? Той можеше да отреже ноктите на хвърчащ ястреб^[58]. Но змията не ражда въже^[59]. Гликон, Гликон е опозорен. Догдето живее, ще носи белег, който ще бъде изтрит само от смъртта. Ала всеки си пати от главата. — Та що исках да кажа: подушвам, че Мамея ще ни даде угощение. Аз и другарите ми ще получим по два денара^[60]. Ако направи това, съвсем ще удари крак на Норбан. Знай добре, ще го срази напълно^[61]. Наистина, какво добро е направил за нас? Даде игри с гладиатори, които не чинеха две пари: дъртаци, да ги духнеш, биха паднали. Видял съм осъдени да се борят със зверове да се държат по-добре в амфитеатъра. Конниците, които заповядва да убият, като че ли бяха фигурки от лампени капачета. Човек би ги взел за петли. Единият — същинско натоварено муле, другият си влачеше краката. Заместникът на падналия тоже полумъртъв, със скъсанни жили. Само един имаше донейде стойка — тракиецът^[62]. Само той се би според правилата. С една дума, всички бяха после бити. Публиката викаше много: «Наложете ги хубаво.» Същински зайци! И отгоре на всичко ти казва: «Дадох ти гладиаторски игри.»“ И аз ти ръкоплясках. Сметни и ще видиш, че си ми останал длъжен! Ръка ръкаmie.

46. Изглеждаш ми, Агамемноне, като че ли искаш да кажеш: „Какво бъбри тоя досадлив човек?“ Защото ти, който можеш да говориш, не говориш. Не си от нашата черга и затова се надсмиваш на думите на простите хорица. Знаем, че от много учение си оглупял. Но какво си мислиш? Ще те убедя да дойдеш някой ден на моето чифличе и да видиш колибите ми. Ще намерим какво да похапнем: кокошчица, яйчица. Добре ще бъде, при всичко че тая година лошото време всичко опропасти. Ще се найде що да е. Няма да останем гладни. И при това имам ученик, който расте за теб. Той е моето голямо момченце. Знае вече да дели с четири. Стига да е жив, ти ще имаш добър слуга^[63]. Колкото време е свободен, не вдига глава от плочата. Разумен е и с добри обноски, само че обича много птиците. Това е болестта му. Утрепах му вече три кадънки, па му казах, че ги изяла невестулката. Но той намери други залъгалки и много обича да рисува. Впрочем почна вече гръцки и латински следи с голямо прилежание, при всичко че учителят му си въобразява много и не се спира на едно място. Идва рядко, разбира си от работата^[64], но не иска да работи. Имам и друг един, който не е много учен, но съвестен и преподава повече, отколкото знае самичък. Дохожда обикновено и в празнични дни и каквото му дадеш, с това е доволен. Купих сега на сина няколко книжки с червени надписи, защото искам да клъвне нещо от правото колкото за домашна потреба. Тая работа дава хляб. Образование има вече достатъчно. Ако ли пък се откаже, намислил съм да го науча някой занаят: бръснар или глашатай, или поне адвокат. Това не ще може да му отнеме никой освен смъртта. Затова му говоря ежедневно: „Примижение, вярвай ми. Каквото учиш, учиш го за себе си. Виждаш адвоката Филерон. Ако не беше учит, нямаше що да яде днес. Доскоро, съвсем доскоро носеше на гърба си стоката, която продаваше. А сега иска да се мери даже с Норбан. Учението е злато и занаят никога не се изгубва.“

47. Подобни разговори се слушаха, когато се върна Трималхион. Той си изтри челото, уми си ръцете с миризлива вода и каза след къса пауза: „Извинете, приятели. Ето вече много дни, откак стомахът ми не ме слуша. И лекарите не знаят що ми е. Но помогнаха ми кори от нар и борина в оцет. Надявам се, че пак ще почне да изпълнява дълга си

както по-рано. Впрочем понякога около стомаха ми къркори, сякаш чувам бик да реве. Ето защо, ако някой от вас иска да си върши работата, няма защо да се срамува. Никой от нас не се е родил затикнат. Мисля, че няма по-голяма мъка, отколкото да се стискаш. Това е едничкото, което не може да запрети и сам Юпитер. Смееш се ти, Фортунато, която не ме оставяш nozzle да спя. Дори и на трапезата не запрещавам никому да си достави облекчение. Пък и лекарите ни забраняват да се стискаме. Или ако ви дойде по-голяма работа, всичко е готово вън: вода, гърнета и другите дреболии. Вярвайте ми, ако изпаренията се качват в мозъка ви, те причиняват влага в цялото тяло. Зная, че мнозина са загинали, понеже не са слушали гласа на природата.“

Ние му благодарим за великодушната снизходителност и посръбваме често, за да укрием смеха си. Но не знаехме още, че не сме достигнали, както се казва, върха на наслажденията, но сме на половина път. След като очистиха масите под звуковете на музиката, вкараха в трапезарията три бели свине с намордници и звънчета, от които едната, както казваше номенклаторът^[65], била на две, другата — на три, третата — дори на шест години. Помислих, че са влезли фокусници и че свинете ще направят някои фокуси, както това става пред уличната публика. Но Трималхион тури край на очакването ни с думите: „Коя искате да се приготви тозчас за обеда? Петел и Пентеево фрикасе^[66] и подобни дреболии правят селяните. Моите готвачи са навикнали да приготвляват в котела дори цели телета.“ Веднага заръча да повикат готвача и без да дочека избора ни, заповядда му да заколи най-старата свиня и го попита с висок глас: „От коя си група?“ Когато той отговори: „От четиридесетата“, Трималхион отново попита: „Купен ли си, или си роден у дома?“ — „Нито едното, нито другото, каза готвачът, но съм ти завещан от Панса.“ — „Гледай, рече Трималхион, да я приготвиш грижливо. Иначе ще заповядам да те турят в групата на прислужниците.“ А готвачът, уведомен за силата на господаря си, напипа кухнята, съпроводен от шопара.

48. Трималхион пък ни погледна любезно и каза: „Ако не ви харесва виното, ще го променя. Вие трябва да го направите ценно. Благодарение на боговете сега не купувам нищо, но всичко, от което ни

текат слюнките, ми расте в едно крайградско имение, което още не съм видял. Казват, че граничи с именията ми при Тарацина и Тарент. Сега желая да прибавя към именницата си и Сицилия, та ако ми хрумне да ида в Африка, да мога да пътувам все през моя земя.

Но кажи ми, Агамемноне, каква реч декламира днес? Що се отнася до мене, ако и да не защищавам дела, пак съм добил образование за домашна потреба. И недей мисли, че презирям учението. Имам три библиотеки, от които едната гръцка, другата латинска. И тъй, кажи ми, моля те, предмета на твоята реч.“ Когато Агамемнон начена: „Един бедняк и един богаташ били неприятели...“, Трималхион попита: „Какво е това бедняк?“^[67] — „Прелестно“, каза Агамемнон и разправи някакъв процес. Веднага Трималхион забеляза: „Ако това се е случило, по него не може да се спори. Ако ли не се е случило, то не е нищо.“ Когато придружихме тия му думи и други подобни с възторжени похвали, Трималхион каза: „Драги ми Агамемноне, кажи ми, помниш ли дванадесетте подвига на Херкулеса и историята на Одисея, как циклопът му изтръгнал палеца с клещи?^[68] Когато бях млад, четях това у Омира. Колкото за сибилата, видях я сам с очите си в Куми как виси в едно шише. Когато децата ѝ кажеха: «Сибило, какво искаш?», тя отговаряше: «Искам да умра.».^[69]?

49. Още не бе издумал всичко и масата се зае от голяма табла с огромна свиня. Чудехме се на бързината и се кълняхме, че дори петел не бе могъл да се свари тъй скоро, толкоз повече, че свинята ни се виждаше много по-голяма, отколкото глиганът преди малко. Но ето че Трималхион започна да се взира в нея все по- внимателно И по- внимателно и извика: „Какво, какво, свинята не е изкормена? Не е, бога ми! Викай, викай по-скоро готвача тук!“ Когато готвачът се яви натъжен пред масата и каза, че е забравил да изкорми свинята, Трималхион извика: „Какво, забравил! Би помислил човек, че той никога не е пипал пипер и кимион. Съблечете го!“ Незабавно готвачът бе съблечен и застана между двама мъчители. Всинца почнаха да се молят за него и думаха: „Случват се подобни неща. Молим, прости му! Ако повторно го направи, никой от нас не ще се застъпи вече за него.“ Аз останах жестокосърден и строг и не можах да се сдържа, но се наклоних към ухото на Агамемнон и му пошушнах: „Тоя роб трябва да

е истински негодник. Да забрави да изкорми свинята! Не бих му простил, бога ми, дори ако би пропуснал да изкорми риба.“ Но не и Трималхион, който, усмихнат, с разведрено лице, пак каза: „Понеже паметта ти е слаба, хайде изкорми я пред нас!“ Готовъчът, който получи пак тогата си, взе ножа и разряза предпазливо корема на свинята вдясно и вляво. Веднага през разрезите, които се разшириха поради натиска извътре, се изсипаха наденици и кървавици.

50. Прислугата изръкопляска на тая изненада и извика дружно: „Да живее Гай!“ И готовъчът биде почетен не само със сребърна корона, но и с питие, което получи в чаша върху коринтско блюдо. Когато Агамемон разглеждаше блюдото по-отблизо, Трималхион каза: „Само аз притежавам истински коринтски произведения.“ Очаквах, че с обикновената си безочливост ще каже, че му донасят съдовете направо от Коринт. Но то излезе още по-добре. „Може би ще попиташ, каза той, защо само аз притежавам истинска коринтска стока. Защото фабрикантът, от когото купувам, се казва Коринт. А какво е коринтско, ако не това, което е купено от Коринт? И за да не ме мислите за невежа, аз знам много добре как е произлязъл коринтският бронз. Когато била завоювана Троя, Ханибал, мъж лукав и коварен, натрупал всички медни и сребърни статуи на една клада и ги запалил. Така стопени, те образували една сплав. От тая маса взели после леярите и направили съдове, блюда и фигурки. Така е произлязъл коринтският бронз, всичко в едно, ни риба, ни месо^[70]. Простете ме за това, което ще кажа. Предпочитам стъклото. Поне не мирише. Ако не се чупеше тъй лесно, бих го предпочел и пред златото. Сега обаче то е негодно.

51. Но имало някога един майстор, който направил стъклена чаша, която не се чупела. Той бил допуснат пред императора^[71] и му я поднесъл в дар. После я взел от ръката му и я хвърлил на пода. Императорът страшно се уплашил. Майсторът обаче вдигнал чашата от земята. Тя била вгъната като меден съд. След това извадил от пояса си чукче и спокойно я поправил. Като свършил това, вярвал, че държи Юпитер за м..., а особено когато императорът му рекъл: «Познава ли някой друг тоя начин за произвеждане на стъкло?» Но гледай само!

Когато майсторът отговорил отрицателно, императорът заповядал да му отрежат главата. Разбира се, защото, ако тайната му станеше известна, щяхме да ценим златото колкото калта.

52. Към среброто имам голяма страст. Имам кани, които събират по една урна^[72], на брой около сто^[73]... как Касандра^[74] убива синовете си и мъртвите дена лежат така, че би ги взел за живи. Имам съд за гребане с дръжка, който ми оставил един от моите патрони^[75]... където Дедал затваря Ниоба в троянския кон^[76]. Също имам на чаша борбите на Хермерот и на Петрайт^[77], всичко масивно. Разбирам аз от тия неща. Това си изкуство не бих дал за нищо на света.“

Докато казваше това, един роб изпусна чаша. Трималхион го погледна и каза „Бързо се набий самичък, защото си диване!“ Веднага робът увиси устни и почна да се моли. Но онзи каза: „Защо ме молиш? Като чели искаш да ти направя нещо! Съветвам те, моли себе си да не бъдеш диване?!“ Най-после Трималхион отстъпи на молбите ни и прости роба, който, вече опростен, припна около масата...^[78] и Трималхион извика: „Водата вън, виното вътре!“...^[79] Приехме шегата с одобрение, а най-вече Агамемнон, който добре знаеше как да си изкара нова покана за обяд. Впрочем след тая похвала Трималхион пиеше все по-весело и вече почти пиян, каза: „Никой от вас не поканва Фортуната да потанцува? Вярвайте ми, никой не танцува по-добре от нея кордакс^[80].“ И самичък, с вдигнати ръце над главата подражаваше пантомима Сир^[81], докато цялата прислуга пееше в хор: „Мадея, Перимадея.“^[82] И той щеше да стане да танцува пред нас, ако да не бе се приближила Фортуната до ухото му. Предполагам да му е казала, че подобни долни шаги не приличат на достойнството му. Нямаше нищо по-непостоянно от обносите му. Ту благоговееше пред Фортуната, ту изпадаше отново под влиянието на собствената си природа.

53. Желанието му да танцува се прекъсна от един секретар, който прочете като от държавния вестник: „На 26 юли в имението при Куми, което принадлежи на Трималхион, са родени 30 момчета и 40 момичета. Занесени са от гумното в житницата 500 000 шиника^[83]

пшеница, 500 вола, приучени да се впрягат. На същия ден робът Митридат разпнат, защото бе злословил гения на нашия господар Гай. [84] В касата вложени десет милиона сестерции, понеже не можеха да се пласират. На същия ден в Помпейанския парк избухна пожар. Огънят произлязъл от къщата на управителя Наста.“ — „Как, прекъсна го Трималхион, кога е купен за мен Помпейанският парк?“ — „Миналата година, каза секретарят, и затова още не е вписан в книгите.“ Трималхион побледня от гняв: „Ако се купи за мене, каза той, каквото и да е имение и аз не узная вътре в шест месеца за покупката му, забранявам да се вписва в книгите ми.“ След това се прочетоха заповеди на едилите, завещания на горски пазачи, в които Трималхион се изключваше от наследство по указана причина; после имената на управителите и разводът на една освободена робиня с един нощен пазач, понеже била уловена, че живее с един бански слуга; интернирането на един къщен управител в Баи; после, че някой си касиер бил даден под съд за някаква съдебна разправия между камердинерите.

Най-после дойдоха акробати. Един съвсем безвкусен дебелак застана със стълба и накара едно момче да играе по стъпалата и по върха ѝ под съпровод на песен; после да скача през запалени обръчи и да държи със зъби амфора. На тия фокуси се удивляваше само Трималхион и казваше, че е неблагодарно това изкуство. Две неща имало на света, които най-много обичал да гледа: акробати и хорнисти. Всичко друго — борби с животни, концерти — било чиста глупост. После каза: „Купил бях и актьори За гръцки комедии, но предпочетох да представят ателани^[85]. И гръцкия си флейтист, който акомпанира на хора, накарах да свири латински мелодии.“

54. Тъкмо казваше това и момчето падна точно върху софата на Трималхион... Прислугата нададе вик, също и гостите, и то не заради тоя вонящ човек, на когото със задоволство биха видели и врата счупен, но от страх да не би угощението да завърши зле и да стане нужда да оплакват мъртвец, който им беше съвсем чужд. Когато Трималхион изпъшка тежко и легна върху ръката си, като че ли бе наранена, притекоха се лекарите и най-напред Фортуната с разпусната коса и с чаша в ръка. Тя оплакваше с висок глас бедата и нещастието

си. Колкото за момчето, което беше паднало, то отдавна вече пълзеше наоколо в краката ни и ни молеше за прошка. Лошо ми беше разположението. Боях се да не би тая молба да е част от някаква комедия, с която се готви някаква изненада. Помнех още оня готвач, който бе забравил да изкорми свинята. Затова почнах да оглеждам цялата трапезария, да не би да излезе от стената някоя изненада, особено когато почнаха да бият роба, който бе превързал натъртената ръка на господаря си с бяла вместо с пурпурна вълна. Догадките ми не бяха много далеч от истината, тъй като вместо наказание последва решението на Трималхион, с което освобождаваше момчето, за да не може да каже никой, че такава важна особа е била наранена от роб.

55. Одобряваме решението му и повеждаме разнообразни разговори върху непостоянството на човешките работи. „Да, каза Трималхион, тая случка не трябва да отмине без надпис, който да я увековечи.“ Веднага поиска дъсчица за писане и без да се мъчи дълго с размишления, издекламира следното:

*Какво се не надеем,
това ще преживеем.
Че нас Фортуна ни владей.
Затуй, момче, фалернско вино ти налей!*

Тая епиграма наклони разговора към поетите. Дълго се признаваше за пръв Мопс от Тракия^[86]... додето Трималхион каза: „Моля, учителю, каква е според тебе разликата между Цицерон и Публилий?^[87] Аз мисля, първият бе по-красноречив, вторият — по-нравствен.^[88] Какво по-хубаво от следното място?

*Какво ли не погъщат ти устата?
За твойто гърло се гоят пауни,
кат губерите вавилонски пъстри;
кокошки нумидийски и петели тлъсти;
и щъркел тънконоги, дългоклюни,*

*що знае детски дълг, на зима врага
желани гост, на топли дни предвестник —
сега и нему е гнездо тиганът.
Индийски бисерни зърна защо са?
Не ли с гердани морски за да скита
жсена безпътна из по чужди къщи?
Защо смарагд зелени, скъпо стъкло
и огнесияйни камъни защо са?
Да неискри пък от елмаза честност?
И бива ли жените да излизат
по тънка риза само, полуголи?^[89]*

56. Кое изкуство обаче, каза той, считате за най-мъчно след учението? Аз мисля — да бъдеш лекар и сарафин. Лекарят, защото знае какво имат бедните човеци в гърдите и в стомаха си и кога дохожда треската, макар и да не мога да ги търпя, понеже ми предписват често патешко месо.^[90] Сарафинът, защото през сребърната покривка вижда медта. От животните пък, които са лишени от реч, най-работни са воловете и овците: воловете, защото им дължим хляба, който ядем; овците, защото с тяхната вълна се гордеем. И какво престъпление! Някой яде овнешко и при това носи туника. Пчелите смятам за божествени животни, защото бълват мед, ако и да се казва, че го донасят от Юпитер. А пък затова жилят, защото, дето има сладко, там ще намериш и горчиво.“

Беше вече дошъл и редът на философите, чието занимание той не признаваше, когато бяха разнесени лотарийни билети в чаша и един роб, натоварен с тая работа, прочете печалбите...^[91] Много се смяхме. Подобни шаги бяха безчет. Не ги помня вече.

57. Когато Аскилт твърде дръзко с вдигнати ръце се подиграваше на всичко и се смееше до сълзи, един от другарите на Трималхион, освободен роб, същият онъя, който лежеше над мене, побледня от гняв и каза: „Защо се смееш, говедо? Или не ти харесват хубавите забавления, които дава господарят ни? Ти навярно си по-богат и си

навикнал на по-добра гощавка. Кълна се в богинята покровителка на това място; ако бях близко до него, щях да му затикна зурлата. Хубава стока! И осмива другите! Бог знай кой пропъден никаквик, нощен скитник, що не чини колкото пикочта си. С една дума, ако припикая наоколо му, не ще знае къде да избяга.^[92] Бога ми, лесно не кипвам, но в развалено месо се раждат червеи. Смее се! За какво има да се смее? Да не е на шарената крава теле? Ти си римски конник? А пък аз съм царски син. Но защо съм бил роб? Защото доброволно отидох да служа и предпочетох да бъда римски гражданин, а не да плащам харач.^[93] И сега, мисля, тъй живея, че никой не може да ми се смее. Човек съм между човеците, ходя с вдигната глава, никому не дължа ни пара. На съд още не съм викан; никой не ми е казал на стъгдата: «Плати си дълга!» Купих си малко земица, спечелих си парици. Храня двадесет гърла и едно куче. Откупих своята другарка-робиня, за да си не изтрива никой ръцете на гърдите й. За собствената си свобода заплатих хиляда денара. Севир ме направиха даром.^[94] Надявам се, така ще умра, че да не се червя след смъртта си. А ти толкова ли си залисан, че нямаш време да погледнеш зад себе си? Виждаш въшката у другого, у себе си кърлежа не виждаш. Ето твоя учител, човек по-възрастен, нему се харесваме. А ти! Устата ти миришат още на мляко. Не знаеш гък да кажеш, чиреп или по-скоро разкиснат ремък, който от водата става по-мек, но не и по-добър. Ти си по-богат! Закусвай тогава два пъти, обядвай два пъти! За мене кредитът е по-скъп от богатството. С една дума, кой ме е подсещал два пъти? Четиридесет години служих и никой не знаеше роб ли бях или свободен. Бях още момченце с дълга коса, когато дойдох в тоя град, базиликата не беше още съградена. Старах се всякак да угодя на господаря си, човек, благороден и високо почитан, на когото нокътят чинеше повече, отколкото ти цял. Имаше наистина в къщи хора, които искаха тук-таме да ми турнат крак, но при все това — нека изкажа благодарността си към гения му — изплувах. Това е истинска заслуга. Да се родиш свободен, е толкова лесно, колкото да кажеш: «Ела тук!» Какво се звериш сега като пръч в леща?“

58. При тия думи Гитон, който стоеше до краката ни, не можа да се сдържи вече и прихна да се смее неприлично. Когато неприятелят на Аскилт забеляза това, обърна ругатните си срещу момчето и каза:

„И ти ли се смееш, сресана лукова главо? Ура, да живеят Сатурналиите! Слушай, да не мислиш, че е месец декември?^[95] Кога заплати двадесетъка си?^[96] Какво иска тоя обесник? Гарвани го яли! Ще се погрижа да почувствуваш гнева на Юпитер не само ти, но и онзи, дето не ти стяга юздите. Кълна се в хляба, който ме насища: оставям те от уважение към другаря си. Иначе щях да си разчистя сметките с тебе ей сегичка! Ние тук се забавляваме отлично, но ония глупци, които не ти стягат юздите! Разбира се, какъвто господарят, такъв и слугата. Едва се сдържам и по природа не съм гневлив, но щом един път кипна, не пощадявам и собствената си майка! Добре! Ще те срещна някой път на улицата, мишко или по-скоро гъбо! Да не раста ни нагоре, ни надолу, ако не вкарам господаря ти в миша дупка. Пък и тебе няма да пощадя, та ако ще би да викаш на помощ и Юпитер от Олимп. Ще се погрижа да не ти помогне никаквата ти коса и господарят ти негодник. Добре! Ще ми паднеш на ръка! Или аз не познавам себе си, или няма вече да смееш, та ако ще да имаш и златна брада^[97]. Ще направя да усетиш гнева на Атина и ти, и онзи, който пръв те направи така непоносим...^[98]

Не съм учил геометрия, естетика и други подобни дивотии, но буквите по надписите познавам и разделям на сто всякаква сума в асове, литри и сестерции. С една дума, ако искаш, да направим един малък бас. Ела, тук слагам парите. Сега ще видиш, че баща ти напразно е пръскал пари да те учи, ако и да знаеш реторика. Внимавай!

«Кой от нас? Ходя надлъж, ходя нашир. Отгадай ме!» Ще ти кажа кой от нас се движи и не се помества, кой от нас расте и става по-малък.^[99] Тичаш, чудиш се, мъчиш се като мишка в нощно гърне. И тъй или мълчи, или не досаждай на по-добри хора, които не искат да знаят за твоето съществуване. Да не мислиш, че се беспокоя от жълтите ти като чешмир пръстени, които си откраднал от любовницата си! Свети Окупоне^[100], помогай ми! Да идем на форума и да искаем пари назаем; ще видиш тогава, че този железен пръстен^[101] има доверие. Ей! Хубаво нещо е мокра лисица! Да не спечеля вече ни пара, да умра като куче, ако не те преследвам, докато те премахна. Наистина прилича му и на оня, който те учи на това. Маймуна, не учител! На наше време учехме друго. Учителят ни казваше: «Всичко ли е в ред? Право в къщи! Да не се обръщате, да не псувате по-старите!» А сега

цялото учение е празна работа. Вземи кой да е от тях, ще видиш, че не чини счупена пара. Аз пък, както ме виждаш, благодаря на боговете за всичко, което съм научил.“

59. Аскилт искаше да отговори на тия ругатни, но Трималхион, зарадван от сладкодумството на другаря си, каза: „Хайде, оставете кавгите на страна! По-добре да е мир! И ти, Хермероте, пощади младежа! Кръвта му ври, но ти бъди по-разумен! В подобни случаи победеният е винаги истинският победител. И ти, когато беше петленце, кукуригаше и нямаше разум. По-добре е пак отново, да се развеселим и да гледаме омиристите.“^[102] В този момент влязоха трупа актьори и удариха копия о щитове. Сам Трималхион седна на възглавницата и четеше с писклив глас един латински текст, докато омиристите според своя нетърпим обичай разменяха помежду си гръмки стихове. Когато след малко настъпи мълчание, той каза: „Знаете ли каква пиеса представят? Имало двама братя, Ганимед и Диомед. Те имали сестра Елена. Агамемнон я откраднал и подложил на Диана вместо нея сърна. И тъй Омир разказва сега как се сражават помежду си троянците и тарентинците.^[103] Той победил и дал дъщеря си Ифигения на Ахил за жена. Поради това Аякс е луд и това ще ви обясни веднага съдържанието.“ След като каза това, омиристите нададоха вик и докато слугите сновяха насам-нататък, бе внесено сварено теле с шлем на главата, поставено на сребърна табла, тежка двеста либри^[104]. След това влезе Аякс, изтегли меча си, като че ли беше луд, и почна да сече и да жестикулира с ръцете под такт в разни посоки. После набоде късовете с ножа си и ги раздаде на слизаните гости.

60. Не можахме да се удивляваме дълго на тия елегантни изненади, защото ненадейно от украсения таван се раздаде шум и цялата зала потрепера. Скокнах уплашен, като мислех, че ще слезе някой акробат през покрива. И другите гости, не по-малко учудени, вдигнаха глави и чакаха какви изненади ще ни прати небето. И ето таванът се отвори и веднага се спусна голям обръч, навярно изведен от някоя огромна каца. Наоколо по него висяха златни корони и

алабастрови шишенца с благовония. Докато ни канеха да вземем тия неща като подаръци за в къщи, погледнах отново към масата...

Там беше поставена вече табла с няколко млина. В средата се намираше един Приап^[105], направен от тесто, който както обикновено държеше в доста голямата си престилка различни плодове и грозде. Жадно простирахме ръце към тия лакомства, но нова изненада ни развесели още повече. Всички млинове и плодове дори и при най-малък натиск изпускаха шафран и тая неприятна течност пръскаше чак до устата ни. Понеже мислеме, че яденето, което бе поляно с тая обредна течност^[106], е свещено, станахме прави и казахме: „На императора, баща на отечеството, щастие.“^[107] Но когато и след тая молитва някои си взеха от плодовете, и ние също си напълнихме кърпите, особено аз, понеже никой подарък не ми се виждаше достатъчно добър, за да напълня пазухата на Гитон.

Между това влязоха три момчета с високо препасани бели туники. Двете от тях сложиха на масата лари^[108] с медальони на шията, а третото разнасяше наоколо паница с вино и викаше: „Богове, бъдете благосклонни!“...

Трималхион пък казваше, че единият се нарича Кердон, другият — Фелицион, третият — Лукрион^[109]. Понеже всички целунаха образа на Трималхион^[110], и нас ни беше срам да го отминем.

61. След като си пожелахме всинца „добър разум и добро здраве“, Трималхион погледна Никерот и каза: „Ти обикновено биваше на трапезата по-весел. Не знай защо сега мълчиш и гък не казваш. Моля ти се, ако искаш да ме видиш щастлив, разкажи онай история, която ти се случи.“ Зарадван от вниманието на приятеля си, Никерот каза: „Да не спечеля вече нищо, ако отдавна вече не се пръскам от радост, че те виждам така разположен. Затова нека владее чисто веселие, при все че се боя от тия учени да не ми се смеят. Но тяхна работа! При все това ще разкажа. Какво ще ми стори тоя, който ми се смее? По-добре е да предизвикваш смях, отколкото да бъдеш осмиван.“ Като издума това^[111], почна да разказва следната история:

„Когато бях още роб, живеехме в една тясна уличка. Сега къщата принадлежи на Гавил. Там, види се, по божия воля, залюбих жената на

кръчмаря Теренций. Вие познавате тарентянката Мелиса, прекрасна женица. Но, бога ми, влечението ми към нея не бе заради плътски или любовни удоволствия, но заради добрия ѝ характер. Каквото поисках от нея, никога не ми се отказваше. Спешелеше ли един ас, аз получавах половината. Каквото спестявах, отиваше в нейния джоб и никога не ме изльга. Мъжът на тая жена умря в полската къща, където живееха. Аз направих всичко, за да ида при нея. Както знаете, добрите приятели се показват в нужда.

62. Случайно господарят ми беше отпътувал за Капуа, за да уреди куп стари закачки. Възползвай от случая, убедих един наш гост да ме придружи до петия милиарен камък. Беше войник, силен като самия Плутон.^[112] Тръгнахме около първи петли. Месечината грееше като ден. Стигнахме между гробовете.^[113] Моят човек се отби настрана към надгробните площи, за да си свърши работата, а аз сядам, тананикайки си, и броя надгробните площи. После, като се извърнах към другаря си, видях го да съблича и да поставя всичките си дрехи край пътя. Душата ми дойде в зъбите. Стоях като мъртъв. А пък той препика наоколо дрехите си и веднага се обърна на вълк.^[114] Не мислете, че се шегувам. Добро да не видя, ако ви лъжа! И тъй, както казах, като стана вълк, почна да вие и избяга в гората. А аз отначало не знаех къде се намирам. После пристъпих да вдигна дрехите му. Те се бяха обърнали на камъни. Кой не би умрял от страх на мое място? Но все пак изтеглих меча си и по целия път сечах мрака, додето стигнах полската къща на приятелката си. Влязох блед като мъртвец. Насмалко щеше да ми излезе душата. Пот течеше чак под кръста ми. Очите ми бяха изцъклени. Едва можах да се съвзема. Моята Мелиса почна да се чуди, че съм на път толкова късно, и каза: «Ако беше дошъл по-рано, поне щеше да ни помогнеш. Влезе вълк в двора ни и пусна кръв на всички добичета като някой касапин. Но не можа да ни надхитри, ако и да избяга. Слугата ни му прободе шията с копие.» Като чух това, не можах вече да мигна, но щом съмна, побягнах като обран кръчмар към къщата на нашия Гай и когато дойдох до мястото, дето дрехите бяха станали камъни, не намерих нищо друго освен кръв. А когато стигнах у дома, моят войник лежеше в леглото си като вол и лекарят връзваше шията му. Разбрах, че той е върколак, и след това не можех вече да

разделя с него късче хляб дори и да ме убиеха. Другите да мислят за това каквото щат. А на мене, ако лъжа, нека ми се разгневят висшите гении-пазители.“

63. Онемяхме всинца от учудване, а Трималхион каза: „Вам лъжа, мене истина. Ако вярвате, настръхнаха ми косите, защото зная, че Никерот не приказва що да е. Не, нему може да се вярва. Не е бъбрица. И аз искам да ви разкажа една страшна история. Магаре на покрив.^[115] Когато още носех дълга коса (защото още от детинство съм водел изнежен живот), умря любимото момче на господаря ни. Наистина бисер, рядкост, съвършенство във всяко отношение! Когато бедната му майка го оплакваше и мнозина от нас споделяха жалбите й, ненадейно вещиците почнаха да вият. Би помислил човек, че куче гони заек. Имахме тогава един кападокиец, висок мъж, сърцат и силен. Можеше да повдигне разярен бик. Той изтегли меча си и като уви внимателно лявата си ръка, смело изскочи пред къщната врата и прободе една от тях приблизително на това място — здраво да остане каквото пипам! Чухме пъшкане, но (не искам да лъжа) самите тях не видяхме. Нашият глупак обаче, щом се върна, се хвърли на леглото. Цялото му тяло беше посиняло. Като от лоша ръка. Затворихме вратата и отново се заловихме за работата си. Но когато майката поиска да прегърне тялото на сина си, вижда и допира свежка сено. Нямаше сърце, нямаше черва, нямаше нищо. Очевидно вещиците бяха вече откраднали момчето и на мястото му бяха поставили сламена кукла. Моля ви, трябва да вярвате, има жени, които знаят повече от нас; има магесници, които свалят месечината на земята. Впрочем след оная случка на нашия дангалак не се възвърна вече цветът на лицето, а след няколко дни умря от лудост.“

64. Чудим се на всичко това и го вярваме, па целуваме масата и молим вещиците да си стоят у дома, додето се върнем от гощавката.

Струваше ми се, че числото на лампите се е умножило и че цялата трапезария се е променила, когато Трималхион подзе отново: „Плокаме, тебе думам, няма ли да разкажеш нещо? Не искаш ли да ни позабавляваш? Ти обикновено биваше по-весел, декламираше хубави

драматически сцени, пееше песни. Ах, ах! Отминаха вече хубавите дни!“ — „Колата ми вече не върви, каза онзи, откак ме е уловила подагра. А то, когато бях млад, от песни наスマлко щях да охтичасам. Ами танцът, декламацията, бръснарница![116] Кой можеше да се сравни с мене освен Апелес?“^[117] След това си тури ръката на устата и иззвири нещо отвратително, за което казваше после, че е гръцко.

А и Трималхион, за да не остане по-назад, започна да подражава тръбачите, после погледна любимеца си, когото наричаше Крез. Това гуреливо момче с много нечисти зъби увиваше едно черно и неприлично дебело кученце със зелена лента, туряше един полуизяден хляб на леглото и го хранеше, при всичко че то се противеше от пресита. Тая сцена припомни на Трималхион задължението му, така да се каже, и той заповядва да доведат Скилакс, „пазителя на къщата и на нейните обитатели“. Веднага доведоха огромно куче, вързано с верига, и когато вратарят го ритна, за да легне, то се просна пред масата. Трималхион му хвърли бял хляб и каза: „Никой в къщи не ме обича повече от това куче.“ Момчето, ядосано, че хвали толкова Скилакс, сложи кученцето на пода и го насьска срещу Скилакс. По кучешкия си обичай той изпълни трапезарията с ужасен лай и наスマлко щеше да разкъса „Бисера“^[118] на Крез. Но шумът не се ограничи само със сборичкването на кучетата. Върху масата се катурна и един свещник, счупи всички кристални съдове и напръска неколцина гости с горещо масло. За да не се покаже опечален от загубата, Трималхион целуна момчето и каза да му се качи на гърба. Без да се мае, то го яхна като кон, потупа го с юмрук няколко пъти по раменете и извика със смях: „Бузо, бузо, колко са тук?“^[119]

След като се успокои малко, Трималхион заповядва да смесят вино в голяма делва и да почерпят всички роби^[120], които седяха при краката на господарите си, като прибави следната забележка: „Ако някой не иска да вземе, излей му го на главата. Денем сериозно, сега весело!“

65. След тая любезност дадоха деликатни ястия, споменът за които само, ако ми вярвате, ми е неприятен. Вместо дроздове раздадоха на гостите по една угоена кокошка и гъши яйца с качулки.

Трималхион ни покани най-настоятелно, като казваше, че на кокошките костите са извадени.

Между това на вратата на трапезарията потропа ликтор и влезе нов гуляйджия, облечен в бяло и придружен от голяма свита. Аз се уплаших от величествения му вид и помислих, че е дошъл преторът^[121]. Затова се опитах да стана и да стъпя с босите си крака на земята. Агамемнон се засмя на беспокойството ми и каза: „Успокой се, глупави човече, това е севирът Хабинас, притежател на каменарница, който е прочут с това, че прави най-хубавите надгробни паметници.“

Успокоен от тия думи, заех пак мястото си и разглеждах влизация Хабинас с голямо учудване. Вече пиян, той беше опрял ръце върху раменете на жена си. Главата му бе натоварена с няколко венеца, а благовонна вода струеше по челото в очите му. Той зае почетното място и веднага поиска вино и топла вода. Зарадван от веселото му разположение, Трималхион поиска също по-голяма чаша и го попита как е бил приет.

„Нищо не липсваше, каза той, освен ти, тъй като очите ми бяха все тук. И, бога ми, хубаво беше. Сциса даваше великолепна гощавка за деветината на бедния си роб, когото бе освободила при смъртта му. И вярвам, че ще трябва да даде на откупвачите на двадесетъка^[122] голяма прибавка, понеже те го оцениха на петдесет хиляди.^[123] Но пак беше весело, ако и да бяхме принудени да изливаме половината от пиенето за неговите бедни кости.“

66. „Ами какво имахте за ядене?“, попита Трималхион. „Ще ти кажа, отговори той, ако мога. Паметта ми е тъй силна, че често забравям собственото си име. Най-напред получихме свиня, накачена с наденици и наоколо кървавица и птичи дреболии, отлично пригответи, и, разбира се, ряпа и домашен хляб от непресято брашно, който предпочитам пред белия, едно, че дава сила, и друго, когато ида повън, не плача. Следното блюдо бе студена баница, полята отгоре със смес от разтопен мед и испанско вино. Добре си хапнах и от баницата, а с меда се натъпках хубавичко. Наоколо нахут и вълчи боб, орехи, кой колкото иска, и по една ябълка за всеки. Но аз си задигнах две и ето ги тук вързани в кърпата, защото, ако не занеса никакъв подарък на малкия си роб, ще си имам разправия. Да, добре ме подсеща госпожа съпругата

ми. За допълнително имахме къс мечешко месо. Сцинила хапна от него необмислено и насмалко щеше да си избъльва червата. Аз, напротив, изядох повече от либра^[124], защото вкусът му бе също като на дива свиня. И казвам си, ако мечката изяде бедния човек, колко поголямо право има човекът да изяде мечка. Като завършев най-после имахме меко сирене и гъсто сварена шира и по един охлюв, и чревца, и дробчета, нарязани в чинийка, и яйца с качулка, и ряпа, и горчица, и по едно рагу с неприличен вид, и толкова. Поднесоха на гостите и блюдо с кимион и оцет, от което неколцина безсрамници си взеха по три шепи. Колкото за шунката, от нея се отказахме.

67. Но моля ти се, Гайе, кажи ми, защо Фортуната не е на трапезата? — „Както я знаеш, каза Трималхион, ако не приbere сребърните съдове, ако не раздели остатъците от храната на робите, не туря капка вода в уста.“ — „Но, отговори Хабинас, ако не дойде на трапезата, мене дим да ме няма оттук“ и искаше да стане, ако по даден знак Фортуната не бе повикана от цялата прислуга най-малко четири пъти. И тъй тя се яви. Горната ѝ дреха бе опасана високо с жълто-зелен пояс, тъй че отдолу се показваше вишневочервена туника и вити гривни на глазените, и бели позлатени чепици на краката. Като си изтриваше ръцете с кърпа, която висеше на шията ѝ, тя седна на沙发ата, на която се беше настанила Сцинила, жената на Хабинас, и докато последната ръкопляскаше, тя я целуна и каза: „Най-сетне можем да те видим.“

После разговорът им стигна дотам, че Фортуната свали гривните от предебелите си ръце и ги показваше на учудената Сцинила. Най-сетне откопча и гривните за глазените си и свали и златната мрежа на косата си, за която казваше, че е от съвършено чисто злато. Трималхион забеляза това и заповядва да донесат вино: „Виждате, каза той, оковите на жената. Така ни скубят нас, глупците. Трябва да тежат шест либри и половина. Впрочем и сам аз имам гривна, тежка десет либри, направена от хилядната, обречена на Меркурий^[125].“ Най-после, за да не помислим, че лъже, заповядва да донесат везни и да ги поднесат на гостите за проверка на теглото. Но и Сцинила не остана назад. Тя сне от шията си малка златна кутийка, която наричаше своето „щастие“^[126], извади от нея две висящи, украсени с перли обици и ги

даде на Фортуната да ги разгледа. „Благодарение на моя господин съпруг, каза тя, никоя няма по-хубави.“ — „Да, каза Хабинас, опоска ме до петаче, за да ти купя тия стъклени бобчета. Наистина, ако имах дъщеря, щях да ѝ отрежа ушите. Ако нямаше жени, бихме имали всичко без пари. А сега, дето го казват, топло го пикай, студено го пий.“^[127]

Между това попийналите жени се смееха помежду си и в пиянството си се целуваха. Едната се хвалеше с грижливостта си като домакиня, другата говореше за капризите и нехайството на мъжа си. Докато те се прегръщаха така, Хабинас стана незабелязано, улови краката на Фортуната и ги сложи на sofата. „Ай, ай!“, извика тя, докато туниката ѝ се запретна над коленете. После се сгуши в ската на Сцинтила и от срам закри със своята кърпичка съвсем грозното си лице.

68. След една пауза Трималхион заповяда да сложат десерта. Робите вдигнаха всичките маси, донесоха други, боядисани с шафран и с червено и слюда, стрита на прах — нещо, което по-рано не бях виждал. Веднага Трималхион каза: „Можех да се задоволя с това блюдо, защото получихме вече втора маса.^[128] Но ако имаш нещо хубаво, донеси го.“

Между това един Александрийски роб, който наливаше топла вода, почна да подражава славей, при което Трималхион викаше непрекъснато: „Друга мелодия!“ Но ето друга игра. Робът, който седеше до краката на Хабинас, по заповед, както се вижда, на своя господар, внезапно задекламира с провлечен глас:

Вече сред морето Еней с корабите беше.^[129]

Никога по-противен тон не е раздирал ухото ми. Не стига, че обезобразяваше варварски текста и ту си повишаваше, ту си снишаваше гласа, но примесваше и стиховете на ателани^[130], тъй че тогава за пръв път не ни се понрави и Вергилий. Когато най-после той престана поради умора, Хабинас добави: „Той никога не е ходил на

училище, но го обучих, като го изпращах при уличните фокусници. Затова никой не може да се сравни с него в подражание на фокусниците и магаретарите. Има ужасно много дарби. Той е същевременно обущар, готвач, хлебар, роб, който разбира от всичко. Има обаче два недостатъка, които ако нямаше, би бил съвършен: обрязан е и хърка. Че е малко кривоглед, не искам и да зная. Гледа като Венера^[131]. Затова нищо не премълчава, защото очите му са все отворени. Купих го за триста денара.“

69. Тук Сцинтила го прекъсна: „Още не си изброял всички качества на тоя нехранимайко. Той е твой сводник, но аз ще се погрижа да си получи белега.“^[132] Трималхион се засмя и каза: „По това познавам кападокиеца. От нищо не се лишава.^[133] И, боже ми, похвалявам го. Това само занасяме в гроба. А пък ти, Сцинтило, не бъди ревнива. Вярвай ми. Познаваме и вас. Да загубя здравето си, ако и аз не обслужах господарката си така, че господарят ми се усъмни и ме прати да управлявам едно имение. Но мълчи, езико, ще ти дам хляб.“ Проклетият роб, като че ли бе похвален, измъкна от пазухата си глинена лампичка и повече от половин час подражаваше на тръбачите, при което Хабинас го придружаваше с песен, като бе дръпнал надолу долната устна с ръка. Най-после пристъпи в средата на залата и ту подражаваше хоровите флейтисти с късове от тръстика, ту представяше с дреха за дъжд и с камшик сцени из живота на магаретарите, додето най-после Хабинас го викна при себе си, целуна го и му даде да пие: „Отлично, Маса, каза той, подарявам ти обуша.“

Това мъчение нямаше да свърши, ако да не беше внесен десертът: дроздове от префино тесто, напълнени със стафиidi и орехи. След това дадоха дюли, набодени с тръне, та приличаха на ежове. И това беше все още поносимо. Но ето че донесоха едно много по-чудновато блюдо, което не бихме докоснали дори да умрехме от глад. Когато бе сложена, както си мислехме, угоена гъска и около нея риби и разни видове птици, Трималхион каза: „Приятели, всичко, което е сложено тук, е направено от една материя.“ Аз, какъвто бях умник, веднага разбрах какво е и погледнах Агамемнон. „Ще ми бъде чудно, казах аз, ако всичко това не е направено от лайна или поне от кал. Видял съм в Рим на Сатурналиите наподобени ястия от този вид.“

70. Още не бях свършил да говоря, когато Трималхион поде: „Колкото е истина, че желая да се уголеми имотът ми, не, разбира се, тялото ми, толкова е вярно, че всичко това готвачът ми е направил от свинско месо. Не може да се намери по-ценен човек. Ако пожелаеш, от свинска матка ще ти направи риба, от сланина — гъльб, от бут — гургулица, от бедро — кокошка. И затова ми хрумна гениалната мисъл да му дам прекрасно име: казва се Дедал. И понеже е толкова надарен, донесох му от Рим подарък ножове от норейско желязо.“ Веднага заповяда да ги донесат, разгледа ги и изрази своето възхищение. Позволи и нам да опитаме на бузата си дали са остри.

Ненадейно влязоха двама роби, които като че ли се бяха карали на кладенеца: поне амфорите им бяха още на шията. Когато Трималхион искаше да разреши спора им, нито единият, нито другият не прие разрешението му, но с тоягите си взаимно си счупиха амфорите. Слисани от нахалството на пияните роби, ние обърнахме погледи към зрелището, което представляваше техният бой, и видяхме, че от амфорите паднаха стриди и миди, които едно момче събра в блюдо и ги раздаде на гостите. Изобретателният готвач не се оставил да бъде посршен чрез тия изненади. Той донесе охлюви на сребърна скаричка и при това изпя една песен с треперлив и много неприятен глас.

Срамувам се да разкажа това, което последва: по нечут досега обичай дългокоси роби донесоха благованно масло в сребърен леген и намазаха краката на възлежаващите гости, като преди това бяха увили бедрата и глезените им с венци. После част от същото масло наляха във вински съд и в лампите.

Вече Фортуната искаше да танцува, вече Сцинтила по-често ръкопляскаше, отколкото говореше, когато Трималхион каза: „Позволявам да заемете място край трапезата, Филаргире и Карионе, при все че си прочут привърженик на зелените^[134]. Кажи и на другарката си Менофила да стори същото!“ Защо да говоря повече? Насмалко щяхме да бъдем изтиканы от софите. Дотолкова прислугата беше изпълнила цялата зала.

Видях, че над мен се беше разположил готвачът, който бе направил гъската от свинско месо. Той вонеше на саламура и

подправки. Но не се задоволи с това, че се намира на трапезата, а веднага почна да подражава на трагическия актьор Ефес^[135] и да кани многократно господаря си на бас, че зеленият ще спечели първа награда при предстоящите игри в цирка.^[136]

71. Развеселен от това предизвикателство, Трималхион каза: „Приятели, и робите са хора и са пили същото мляко, както и ние, ако и да ги е притиснала лоша съдба. Но още докато съм жив, те ще вкусят от свободата. Във всеки случай освобождавам всички в завещанието си. На Филаргир освен това завещавам едно имение и другарката му, също и на Карион — една многожилищна сграда, двадесетъка^[137] и легло с постелки. Фортуната, разбира се, оставям за моя наследница и я препоръчвам на всички мои приятели. А всичко това оповестявам, за да ме обича прислугата ми още отсега така, както би ме обичала, ако бих бил вече мъртъв.“ Всички бяха почнали да изказват благодарност на господаря си за добрината му, когато той, забравил вече шегата, заповядда да се донесе препис от завещанието му и го прочете цялото от начало до край, при което прислугата въздишаше. После погледна Хабинас и каза: „Какво ще кажеш, драги ми приятелю? Строиш ли паметника ми, както съм ти поръчал? Моля те много да изобразиш до краката на статуята ми моето кученце и венци, и шишета с благовония, и всичките борби на Петрайт^[138], за да живея благодарение на тебе и след смъртта си. Освен това да има лице сто стъпки, дълбочина двеста. Искам около праха ми да има всякакъв род овошки и изобилно лози. Наистина много е странно, че приживе домовете ни са украсени, а не се грижим за жилищата, в които ще трябва да живеем по-продължително. Ето защо искам да се надпише преди всичко: «Тоя паметник не бива да мине върху наследника ми.» Впрочем ще се погрижа чрез завещанието си да не ми се прави зло след смъртта ми. Ще назнача един от моите освободени роби да пази гроба ми, за да не ходи народът по нужда на паметника ми. Моля те още да направиш на паметника също кораби, които плуват с разперени платна, и как аз самият седя на трибуна, облечен в претекста^[139] и с пет златни пръстена, и как пръскам пари от кесията си. Ти знаеш, че дадох обща гощавка и по два денара на човек. Можеш да направиш, ако намериш за добре, и трапезария. Изобрази и цялото гражданство как се угощава.

На дясната ми страна постави статуята на моята Фортуната с гълъб в ръка. Нека и тя да води кученце. И любимото ми момченце, и големи амфори, затикнати с гипс, за да не изтича виното. Можеш да изобразиш и счупена урна и над нея плачещо момче. В средата слънчев часовник, та всеки, който погледне часа, ще не ще, да прочете и името ми. Колкото за надписа, премисли добре дали е достатъчно следното: «Тук почива Гай Помпей Трималхион Меценациан. Севиратът му бе даден през време на отсъствието му. Той можеше да добие в Рим достъп във всички декурии^[140], но не пожела. Беше благочестив, храбър, верен. С малко захвана, оставил тридесет милиона сестерции и никога не е слушал философ. Бъди здрав и ти също!»“

72. Като каза това, Трималхион почна да плаче обилно. Плачеше и Фортуната, плачеше и Хабинас, най-после и цялата присуга, като че ли бе поканена на погребение, изпълни трапезарията с оплаквания. И аз вече щях да заплача, когато Трималхион каза: „Като знаем, че ще умрем, защо да не се наслаждаваме от живота? Кълна се в щастието ви, нека влезем в банята. На моя отговорност, няма да се разкаете. Топла е като фурна.“ — „Наистина, наистина, каза Хабинас, нищо не е по-приятно, отколкото от един ден да направим два.“ И стана и с боси крака последва зарадвания Трималхион.

Погледнах Аскилт и казах: „Какво мислиш? Само като видя банята, веднага ще издъхна.“ — „Да се съгласим привидно, отговори той, и додето те отиват в банята, ние да се измъкнем в навалицата.“ Одобрихме това предложение и предвождани от Гитон през колонадата, достигнахме до пътната врата, дето вързаното куче ни посрещна с такъв лай, че Аскилт от страх падна в басейна. И аз, не по-малко пиян, който се бях уплашил дори от изписаното куче, докато се опитвах да помогна на плуващия Аскилт, бях завлечен в дълбочината заедно с него. Спаси ни обаче намесата на дворника, който успокои кучето и извлече нас, разтреперани от студ, на сухо. Гитон отдавна се бе откупил от кучето по най-разумен начин: всичко, каквото му бяхме дали от гощавката, беше хвърлил на разгневеното псе и то, заето с ядене, се бе успокоило. Но когато, измокрени и премръзнали, помолихме дворника да ни пусне през вратата, той отговори: „Лъжеш се, ако мислиш, че можеш да излезеш по същия път, по който си

дошъл. Никой от гостите досега не е пуснат през същите врата, през които е влязъл. През едни влизат, през други излизат.“

73. Какво да правим ние, нещастници, затворени в тоя нов вид лабиринт? Банята почна вече да става предмет на желанието ни. И тъй ние сами го помолихме да ни заведе там. Като си хвърлихме дрехите, които Гитон почна да суши при входа, влязохме в басейна, който беше тесен и подобен на цистерна за студена вода. Там Трималхион стоеше прав. Но и тук не можахме да избегнем досадното му пустословие. Казваше, че нищо няма по-добро, отколкото да се къпеш без навалица, и че това същото място някога било фурна за печене. После, когато се измори и седна, съблазнен от резонанса на банята, разтвори пияните си уста чак до свода и почна да обезобразява песните на Менекрат^[141], както казаха тия, които разбираха от езика му. Другите гости тичаха около ваната за изплакване, като се държеха за ръце и ревяха с висок глас някакъв рефрен^[142]. Други с вързани отзад ръце се опитваха да вдигнат с уста пръстени от пода или пък клякаха на едно коляно и се мъчеха да си извият назад врата толкова, че да досегнат краищата на палците на нозете си. Докато другите се забавляваха с игри, ние влязохме във ваната, дето се приготвяше вода за Трималхион.

След като поотрезняхме, заведоха ни в друга трапезария, дето Фортуната бе изложила скъпоценностите си. Над лампи забелязах бронзови фигурки на рибари и маси, цели от сребро, и наоколо позлатени глинени чаши, и вино, което пред очите ни се прецеждаше през торбичка. След това Трималхион каза: „Приятели, днес един от робите ми празнува първото си стрижение на брадата, момък, да не му са уроки, честен и пестелив до трохичка. Затова нека изправваме чашите и да продължим гощавката до съмналото!“

74. Докато казваше това, изкукурига петел. Смутен от неговия глас, Трималхион заповяда да се излее вино под масата и да се поръси и лампата с чисто вино. После премести пръстена си от лявата ръка на дясната и каза: „Не без причина тоя тръбач даде знак. Или трябва да стане пожар, или някой от съседите ще предаде богу дух. Тука живот и здраве! И тъй, който донесе тоя вестител, ще получи награда.“ Едвам

бе издумал и петелът от съседите бе донесен. Трималхион поръча да го сварят в медника. Оня изкусен готвач, който бе направил риби и птици от свинско месо, наряза петела и го натурая в медника. И додето Дедал изпразваше чаша топло питие, Фортуната мелеше пипер във воденична от чешево дърво...

След като бяха погълнати деликатесите, Трималхион погледна към слугите и каза: „Какво? Вие не сте още обядвали? Идете си! Нека дойдат други да прислужват!“ И тъй дойде друга смяна и ония извикаха: „Сбогом, Гайе!“, а тия: „Здравей, Гайе!“ Сега за пръв път се развали веселието ни. Между новите слуги бе влязло и едно много хубаво момче. Трималхион се втурна към него и почна да го целува продължително. Фортуната, за да докаже своето право на равенство, започна да обижда Трималхион и да го нарича „изверг“ и „мръсник“, понеже не можел да обуздава страстта си. Най-сетне дори го нарече „куче“. Докачен от злословията ѝ, Трималхион хвърли чаша в лицето ѝ. Тя изписка, като че ли бе ѝ извадено око, и закри лицето си с разтреперани ръце. Разтревожи се и Сцинтила и се сгущи на гърдите на приятелката си, която не можеше да се успокои. Един млад услужлив роб сам поднесе до бузата ѝ съд със студена вода, над който Фортуната наведена започна да пъшка и плаче. На свой ред Трималхион каза: „Какво? Тая улична свирачка не се ли помни? Свалих я от скелята на робския пазар, направих я човек между човеците! А пък тя се надува като жаба и не си плюе в пазухата.^[143] Който е роден в бордей, не мечтае за палат. Кълна се в благосклонността на моя гений-пазител, ще се погрижа да дойде умът на тая Касандра в ботуши^[144]. И аз, глупак, можех да получа десет милиона сестерции! Знаеш, че не лъжа. Агатон, търговецът на парфюми, хей на, вчера беше,^[145] ме отведе на страна и ми каза: «Съветвам те, не оставяй да изгасне родът ти!» А пък аз, понеже съм много добродушен и не искам да ме смятат лекомислен, сам си забих брадвата в крака. Добре! Ще те накарам да гребеш пръстта с нокти заради мене. И за да разбереш още сега какво си направила, чуй, Хабинас, не искам да поставяш нейната статуя в паметника ми, за да нямам разправии и след смъртта си. А за да знае, че мога и аз да наказвам, не позволявам да ме целува след смъртта ми.“

75. След това мълниеносно избухване Хабинас почна да го моли да прекрати гнева си: „Никой от нас, каза той, не е безгрешен. Човеци сме, не богове.“ Същото каза и Сцинтила с просълзени очи и назовавайки го Гай, го заклеваше в гения му да склони. Трималхион не можа да сдържи повече сълзите си и каза: „Моля те, Хабинас, както ти желая да се наслаждаваш дълго на имота си, така те моля да ме заплюеш в лицето, ако съм направил нещо лошо. Целунах това превъзходно момче не защото с хубаво, но защото е добро. Дели на десет, чете книга от пръв поглед. Купи си от дневната си порция тракийски костюм^[146], един стол и два черпака. Не заслужава ли да му се радвам? Но Фортуната забранява. Така ли мислиш, горделивко? Съветвам те да сърбаш, вещице, каквото си надробила и да не ме караш да се зъбя. Иначе ще опиташи, миличка, гнева ми. Познаваш ме, каквото съм решил веднъж, заковано е като с гвоздей на дъска. Но нека мислим за настоящето. Моля ви, приятели, забавлявайте се! И аз съм бил тъй, както сте вие, но чрез дарбите си достигнах до това положение. Да имаш нещо в главата, това прави човека, всичко друго е празна работа. «Купувам добре, продавам добре». Друг ще ви каже друга. Пукам се от щастие. А ти, хъркало, още ли хленчиш? Ще се погрижа да оплакваш съдбата си. Та, както бях започнал, до това богатство ме доведе моята пестеливост. Когато дойдох от Азия, бях колкото този свещник. С една дума, ежедневно се мерех на него и аз да добия по-скоро косми на човката си, мажех си устните с масло от лампата. При все това четиринаесет години си останах любимец на господаря. Не е срамно, що заповядда господарят. Но аз задоволявах и господарката. Вие знаете какво искам да кажа; премълчавам го, защото не съм от ония, които обичат да се хвалят.

76. Впрочем с божия воля станах господар в къщи и взех ума на патрона си. Да не се простирам, направи ме сънаследник с императора^[147] и получих сенаторско наследство. Но никой не е доволен от това, което има. Поисках да търгувам. За да не ви отегчавам с много думи: построих пет кораба, натоварих вино — тогава то струваше злато — и ги пратих в Рим. Човек би помислил, че тъй съм заръчал. Всички кораби потънаха. Действителност, не приказка. В един ден Нептун ми погълна тридесет милиона. Мислите ли, че се

отчаях? Бога ми, дори не усетих тая загуба, като че ли нищо не бе станало. Направих други, по-големи, по-добри и по-щастливи, тъй че всеки ме наричаше смел човек. Вие знаете, голям кораб има голяма устойчивост. Натоварих пак вино, сланина, боб, парфюми, роби. Тогава Фортуната направи добро нещо: продаде всичките си златни украси, всичките си дрехи и ми даде на ръка сто жълтици^[148]. Това бе квас за богатството ми. Каквото желаят божествете, скоро се събъдва. С едно пътуване спечелих десет милиона. Веднага откупих всички имения, които принадлежаха по-рано на господаря ми. Съграждам къща, закупувам цели пазари роби, товарни животни, каквото бутнеш, растеше като медена пита. След като вече притежавах повече, отколкото целият ми роден град, турих точка. Оттеглих се от търговията и почнах да давам под лихва на освободени роби. Наистина, аз не исках да се занимавам повече с моята търговия, но ме насърчи в намерението ми един астролог, който случайно беше дошъл в града ни, гърче на име Серапа, който би могъл да участвува в съвета на божествете. Той ми каза това, което бях забравил. Изложи ми всичко от игла до конец. Познаваше червата ми. Не ми каза само какво съм ял вчера. Човек би помислил, че винаги е живял с мене.

77. Моля те, Хабинас, мисля, че ти присъствуваше: «Ти си взел госпожа съпругата си от онова известно място^[149]. Не си щастлив с приятелите си. Никой никога не ти благодари тъй, както заслужаваш. Притежаваш обширни имения. Храниш змия в пазухата си.» И защо да ви не кажа и това? Че има да живея още тридесет години, четири месеца и два дни. Освен това, че скоро ще получа наследство. Това ми казва моята съдба. Ако ми се удаде да свържа Апулия с именията си, ще съм постигнал достатъчно приживе. Между това с помощта на Меркурий съградих тая къща. Както знаете, беше колиба. Сега е храм. Има четири трапезарии, двадесет спални, две мраморни колонади, горе стаички за робите, моята спалня, гнездото на тая ехидна, много хубава стаичка за вратаря. А спалните за гости побират всичките ми приятели. С една дума, когато е дохождал тук Скавър^[150], не е искал да живее на друго място, ако и да има при морето приятели, които с готовност биха го приели. И аз имам още много други неща, които ще ви покажа веднага. Вярвайте ме: ако имаш ас, струващ ас; колкото

имаш, толкова струваш. Така вашият приятел, който бе жаба, сега е цар. Между това, Стихе, я донеси облеклото, в което искам да бъда погребан. Донеси и парфюмите и от виното в оная амфора, с която заповядвам да се умият костите ми.“

78. Стих незабавно донесе в трапезарията бяла покривка и тога, обшита с пурпур. Трималхион ни покани да ги попипаме дали са от добра вълна. После каза усмихнат: „Гледай, Стихе, да не ги налегнат мишки или молци. Иначе ще те изгоря жив. Искам да бъда погребан блъскаво, за да ме облажава целият народ.“ В същия мит отвори шишенце с нардов балсам, намаза ни всинца и каза: „Надявам се, че и след смъртта ми то ще ми бъде тъй приятно, както приживе.“ Колкото за виното, заповядва да го излеят във виенския съд и каза: „Представете си, че сте поканени на помена ми.“

Работата ставаше вече съвсем противна. Трималхион, вече мъртвешки пиян, заповядва да доведат в залата хорнисти за нов концерт. След това се подпра на много възглавници, просна се чак до края на дивана и каза: „Мислете, че съм умрял. Изсвирете нещо хубаво!“ Хорнистите засвириха като на погребение. Особено един роб на оня приемач на погребения, който бе най-почтен в това общество, засвири тъй силно, че разбуди цялата околност. Затова пожарникарите, които се намираха наблизо, като помислиха, че гори Трималхионовата къща, ненадейно изкъртиха вратата и в своето право да употребяват вода и секири внесоха невъобразим смут. Ние използувахме този удобен момент, изльгахме Агамемнон и избягахме бърже като от истински пожар.

---

[1] Менелай е помощник на ретора Агамемнон, който завежда Аскилт и Енколпий на угощението. ↑

[2] Вид лекари, които лекували с разтривки и масажи. Това изкуство било на мода във времето на императора Нерон (54–68 г.). ↑

[3] Прочуто в древността вино от Фалернската област в Кампания (Италия). ↑

[4] Металически украшения, с които били награждавани воиниците за проявена храброст. ↑

[5] С жезъла, който е атрибут на покровителя на търговията Меркурий, се означава, че Трималхион е бъдещ търговец. ↑

[6] Минерва е покровителка на изкуствата и дарованията, на които се дължат успехите на Трималхион. ↑

[7] Най-високата доверена длъжност (*dispensator*), достъпна за роб. ↑

[8] Богиня на щастието, на добрата съдба. ↑

[9] Ниша. ↑

[10] Според древноримската религия ларите са били покровители на къщите, пътищата, полетата и горите. ↑

[11] Първата брада се посвещавала на боговете. Тоя акт, наречен *depositio barbae*, се извършвал с жертвоприношение и празненство. ↑

[12] В старата римска къща атриумът е централен хол, който го бил осветляван отгоре и около който били наредени стаите за живееене. В него се намирало огнището и жертвеник за боговете. По-късно към атриума бил прибавен заетият от гърците перистил, а самия атриум почнали да украсяват и използват за гостна зала. ↑

[14] Управител (*procurator*) на Трималхионовите имения. ↑

[15] Августовите севири (*seviri Augustales*) били религиозни общества, чиято грижа бил култът на императорите. Членовете им се избирали и между дребните хора и свободените роби и образували преходното съсловие между простиия народ и муниципалната аристократия (т.нар. *decuriones*). Трималхион е получил тия подаръци за спомен на севирата си. ↑

[16] 10 сестерции се равняват на 0,65 златни франка. ↑

[17] Българското название реавки за лат. *glires* е съобщено от д-р Буреш. ↑

[18] Трималхион не носи златни пръстени, понеже не се числи към съсловието на конниците. Само когато е изпълнявал длъжността севир, той е могъл да носи златен пръстен. Ср. 71 гл. ↑

[19] Един сребърен денар е бил равен на четири сестерции (10,40 зл. франка), а един златен денар се е равнявал на двадесет в пет сребърни денара. Играта, която играе Трималхион, е вид дама или шах. ↑

[20] Половин фунт (*selibra*) се равнява на 166,73 грама. ↑

[21] Вино, смесено с мед. ↑

[22] Многобройните роби в богатите домове са били разпределени съобразно службата, която изпълнявали, на няколко от дела. ↑

[23] Виното, което е било добито през 121 г. пр.н.е. при консул Опимий, е било необикновено висококачествено. Разбира се, в амфорите не е имало същинско Опимиево вино, но изобщо старо вино.

↑

[24] Съществуват различни тълкувания на думата *oclopeta*, без досега да е намерено задоволително обяснение. Касае се за някакво животно или птица, може би гарван (от *oculus* и *peto*), както предполагат някои. ↑

[25] Тук има загубени няколко реда. ↑

[26] За тоя мим нямаме други сведения. Лозерпиций или силфион е растение, което е било твърде много отглеждано в Киренайка и е било предмет на оживена търговия. ↑

[27] В последните думи се крие може би някакъв каламбур, който не ни е достъпен. ↑

[28] Според легендата Пегас е името на крилатия кон на героя Белерофонт. Тоя кон излязъл от тялото на закланата Медуза. ↑

[29] Марсиас е най-известният от смлените, йонийско-фригийски речни и изворни божества. ↑

[30] Разрязването на яденето (*ars scindendi*) било цяло изкуство и се учело при майстор и специалисти. В присъствието на гостите то често е ставало под съпровод на музика. Петроний сравнява тук движенията на разрезвача с движенията на гладиаторите при борбите им в амфитеатъра, които също ставали под такта на музика (обикновено воден орган). Тук става дума за така наречения вид гладиатор-колесничар (*essedarius*). ↑

[31] Формата „*carpe*“, която стои в латинския текст, може да се схване едновременно и като звателен падеж от името *Carpus*, както се е наричал тоя роб, и като заповедна форма от глагола „*carpo*“ — „режа“. В личното име *Carpus* се крие племенното име на тия роб. ↑

[32] *Lupatria* според едни означава «уличница», според други — «дебнеща вълчица». ↑

[33] Тълкуването на думата *babaecalus* (или -а), която превеждаме така, не е съвсем сигурно. ↑

[34] Подразбират се сестерции = 208 000 златни франка. ↑

[35] Народно вярване, според което онзи, който открадне шапчицата на таласъма (*incubo*) — пазител на съкровища, ще го принуди да каже къде се намират пазените от него съкровища. ↑

[36] Т.е. той помни неотдавнашното си положение на роб. При освобождането си робите са получавали плесница от господаря си. ↑

[37] Подобна поговорка на български: Орташкото месо и кучетата не го ядат. ↑

[38] Стих от Енеида на Вергилий (II, 44). ↑

[39] Касае се тук за някаква поговорка, чийто смисъл не е напълно ясен. ↑

[40] Поверие, че кривогледите са същевременно и крадливи. ↑

[41] Астрологическият коментар към зодиакалния кръг, който дава Трималхион, не е негова измислица. Той отразява тогавашните астрологически схващания. ↑

[42] Арат (около 270 г. пр.н.е.), автор на известно астрономическо съчинение „Феномена“, превеждано често на латински. Хипарх (160–125 г. пр.н.е.), прочут астроном и основател на тригонометрията. Запазен е неговият коментар към съчинението на Арат. ↑

[43] При освобождението си робът получава като знак на свободата си плъстена шапка (*pileus*). ↑

[44] Прякори на Бакх, бога на виното. ↑

[45] На това място латинският текст представи игра на думи, понеже думата *liber* (свободен) е от друга страна римското название на гръцкия бог Дионис, както е и името на младия роб. ↑

[46] Нова игра на дума. *Liberum patrem* „свободен баща“, означава още и римския бог *Liber* (Дионис), който също има епитет „баща“. ↑

[47] Един ас се равнява на 0026 златни франка. ↑

[48] Народна пословица. ↑

[49] Едилите упражнявали надзор над улиците, обществените здания, баните, пазара и особено се грижели за вноса на жито и контрола над мерките. ↑

[50] Поговорка със значението на „ръка ръка мие“. ↑

[51] *Mora* е игра, която и до днес се играе в Италия: играчите седят един срещу друг и разтварят много бърже по няколко пръста на дясната си ръка, като при това отгатват броя на разперените пръсти. ↑

[52] На това място текстът не е много сигурен. А папската школа в красноречието се отличава с по-голяма свобода на имотните средства и държането на оратора. ↑

[53] Един златен денар се равнява на около 26 златни франка. ↑

[54] В текста стои „имат крака от вълна“, т.е. не желаят да вървят, не желаят да изпълнят молбите ни. ↑

[55] От доброволно излезли да се бият освободени роби могло да се очаква повече, отколкото от професионални гладиатори. ↑

[56] Обикновено гладиаторите, които не могли вече да продължат борбата, били убивани в тъй наречения spolarium. Тук това нещо ще се извършва пред очите на зрителите. ↑

[57] Т.е. дъщерята на Хермоген, неговата жена. ↑

[58] Т.е. можеше да обере и самия разбойник. ↑

[59] В смисъл: крушата не пада далеч от корена си. ↑

[60] Два денара се равняват на 0,52 златни франка. ↑

[61] Мамея ще победи Норбан в предстоящите избори за дуумвири и едили. Дуумвирите са длъжностните лица в колониите, които отговарят на консулите в Рим. ↑

[62] Вид гладиатор с тракийско въоръжение. ↑

[63] Освободеният роб не е загубил навика си да смята за роби себе си и сина си. ↑

[64] Тук текстът не е сигурен и съществува разногласие относно тълкуванието му. ↑

[65] Роб, който е съобщавал имената на минувачи, срецинати и пр., когато е придружавал господаря си на улицата. ↑

[66] Гозба, която е носела името си от това, че месото за нея било нарязано на дребни късчета, както според легендата Пентей е бил разкъсан от менадите. ↑

[67] Отношенията на бедния и богатия са били много често предмет на реторически упражнения. Трималхион дава вид, че му е чужда думата „бедност“. ↑

[68] Тук Трималхион явно издава литературното си невежество. ↑

[69] Сибили се наричали пророчиците на Аполон. Най-известната за римляните между многото в гръцките градове била сибилата от кампанския град Куми. Народът вярвал, че сибилата живее твърде дълго. ↑

[70] Трималхион в своето невежество контаминира три събития: превземането на Троя (12 в. пр.н.е.), Втората пуническа война, водена от Ханибал — 218–201 г. пр.н.е. — и превземането на Коринт от Мумий (146 г. пр.н.е.). ↑

[71] Историята за нечупливото стъкло е разказана и от Плиний Стари (Nat. hist., 36, 195), който я свързва с Тибери (14–37 г.). ↑

[72] Една урна се равнява на 13 литра. ↑

[73] Загубен текст. ↑

[74] Трималхион смесва Медея с Касандра. Сцената е била изобразена на съд, за който се е говорело на повреденото място в текста. ↑

[75] Тук текстът е също повреден. ↑

[76] Трималхион бърка, от една страна, Ниоба и Пасифая, която се затваряла в дървена крава, а от друга, мита за Троянския кон и превземането на Троя. ↑

[77] Известни гладиатори по това време. ↑

[78] Тук имаме пропуск в текста. Следват думи на Трималхион. ↑

[79] Също на това място има пропуск в текста. ↑

[80] Комичен танц от старата гръцка комедия, твърде подобен на кючек и особено неприличен за жените. ↑

[81] Познат артист от това време, за когото нямаме други сведения. ↑

[82] Гръцки текст на песента, която придружавала танца. ↑

[83] 43 770 хектолитра. ↑

[84] Геният на Трималхион, т.е. божеството, което покровителствуvalо Трималхион и било олицетворение на неговата сила. ↑

[85] Староиталийски народен фарс, който бил литературно обработен за пръв път в 90 г. пр.н.е. от Помпоний. ↑

[86] Митически поет. ↑

[87] Публилий Сир живял през Цицероново време и писал мимове за театъра, които имали голям успех и се играели още и през Нероново време. ↑

[88] Трималхион иска да си даде вид, че притежава образование.

↑

[89] Преводът на тия стихове е направен от проф. Ал. Балабанов.

↑

[90] Или според друго тълкуване „анасонова вода“. ↑

[91] Следват няколко реда, в които се съобщават печалбите според билетите и какво в действителност е било донесен®. В повечето случаи се касае за хумористично тълкуване на означените в печалбите думи. Поради това текстът е непреводим. ↑

[92] Народно вярване, ср. гл. 62. За подобно староиндийско вярване ср. Pischel, Abhandlungen für M. Hertz, 1888, 68. ↑

[93] Освободените роби са стояли в правил отношение по-високо от така наречените перегрини, т.е. свободните жители на римската империя, които не са били римски граждани. Последните са плащали не само поземлен, но и поголовен данък, който в древността се смятал признак на робство. ↑

[94] При встъпването си в длъжност севирите трябвало да заплатят в общинската каса известна сума. Считало се за голяма чест, когато севирът е бил освобождаван от вноската. ↑

[95] Празникът Сатурналии, който се празнувал на 17 декември, бил предимно празник на робите. Отличавал се е със своите обществени веселия, пироре и пр. ↑

[96] При освобождаването на роб са били внасяни в държавната каса 5% от стойността му. ↑

[97] Поговорка. Обичай е било да позлатяват брадите на статуите на най-почитаните богове. ↑

[98] Тук текстът е развален. ↑

[99] Трите гатанки се отгадават: крак, око, коса. Но съществуват и други тълкувания на тия гатанки. ↑

[100] Староримско божество, което било почитано като закрилник на търговията и земеделието. ↑

[101] Железен пръстен са носели ония римски граждани, които не са принадлежали на коннишкото съсловие, както и освободените роби. ↑

[102] Омиристите представляли сцени от „Илиадата“ и декламирали на гръцки части от нея или от други произведения. ↑

[103] Трималхион смесва може би името на тарентинците (в Южна Италия), чиято война срещу римляните е оставила спомени в тия места, и името на Парис, сина на Приам. Литературното невежество на Трималхион е представено великолепно. ↑

[104] Двеста либри се равняват на 64,4 кг. ↑

[105] Бог на градините. ↑

[106] Шафранът (crocus) се употребявал при жертвоприношенията. ↑

[107] Отдаване почит към гения на Август. ↑

[108] За ларите виж заб. 10. ↑

[109] Гръцкото име Кердон е от дума със значение „печалба“. Фелицион — от *felix*, „щастлив“. Лукрион — от *lucrum*, „добив“. ↑

[110] В пропуска е било казано, че е бил внесен и поставен на масата образът на гения на Трималхион. ↑

[111] Стих от „Енеидата“, II, 790. ↑

[112] Богът на смъртта. ↑

[113] Античните гробове са се редели от двете страни на пътищата, които са излизали от селищата. ↑

[114] Поверието, че има хора, които могат да се обръщат във вълци, т.нар. върколаци, е разпространено у много народи, също и у нас. ↑

[115] Пословичен израз, за да се означи някаква чудновата история. ↑

[116] Подражание на бръснарския занаят. ↑

[117] Прочут трагически актьор от времето на Калигула (37–41 г.). ↑

[118] Така Крез именува кученцето си. ↑

[119] Игра, при която яхнатият отгадава колко пръста показва другият. ↑

[120] Робите на гостите. ↑

[121] В някои италийски градове имало двама претори, които били най-висшите муниципални магистрати и съответствували на консулите в Рим. ↑

[122] Данъкът, който се внасят в държавната хазна при освобождаване на роб. ↑

[123] 50 000 сестерции се равняват на 3250 златни франка. Тая оценка показва, че робът е бил любимец на притежателката си. ↑

[124] Една либра (*libra*) — 0,327 кг. ↑

[125] Хилядната част от състоянието е била обречена на Меркурий, но използвана за покупката на гривната. ↑

[126] Един вид талисман. ↑

[127] Смисълът на тая поговорка е приблизително следният: те ни излизат по-скъпо, отколкото сами струват. ↑

[128] Игра на думи. Secundae mensae освен „втора маса“ значи и десерт. ↑

[129] Началото на V песен от „Енеидата“. ↑

[130] Вж. заб. 85. ↑

[131] Т.е. настрана. Алюзия за дяволития поглед на Венера. ↑

[132] Робите, които били извършили някакво престъпление, били жигосвани на челото с нагорещено желязо. ↑

[133] Кападокийците, какъвто е бил Хабинас, са се славели в древността със своето сладострастие. ↑

[134] Партията на зелените в цирка. ↑

[135] Тоя актьор се споменава само тук. ↑

[136] Става дума за цирковите игри в Рим. ↑

[137] Виж заб. 96. ↑

[138] Често върху надгробните паметници били изобразявани гладиаторски игри. ↑

[139] При изпълнение на длъжностите си августалите, какъвто е бил Трималхион, се обличали в претекста (тога с пурпурна ивица) и седели на трибуна. ↑

[140] Помощниците на римските магистрати и жреци били организирани в декурии. Повечето от тях били освободени роби. ↑

[141] Прочут музикант през Нероново време. ↑

[142] Рефрен от някаква гръцка танцова песен. ↑

[143] Обичай, когато се искало от боговете нещо необикновено. ↑

[144] Обиден израз, чийто смисъл не е уяснен течно. ↑

[145] Друго четене: в къщата на съседката. ↑

[146] Т.е. костюм, какъвто са носели гладиаторите, които са имали тракийско въоръжение. Това е било мода всред момчетата, както напр. неотдавна матроската носия. ↑

[147] Видните римляни завещавали част от имота си на императора. ↑

[148] Една жълтица (aureus) се равнява на 26 златни франка. ↑

[149] Т.е. пазарът на робите. ↑

[150] Някой виден римлянин. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.